నీతిచంద్రిక, సంధి

గ్రంథకర్త:

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1951

[వెల రు 0-8-0

రాజమహేంద్రవరమున
సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్‌నందు ముద్రింపబడినది

నీతిచంద్రిక, సంధి.

TO

Edward Parr Metcalfe, Esq., M. A.,

PRINCIPAL, PROVINCIAL COLLEGE,

RAJAHMUNDYR.

THIS LITTLE VOLUME

IS

MOST RESPECTFULLY DEDICATED

BY

THE AUTHOR

AS A SLIGHT MEMORIAL OF SINCERE ESTEEM.

పీఠిక.

చిత్రపదము.

శ్రీకరు నవ్యయు నాద్యున్
లోకచయావనశీలున్
శోకవిశోషణు నీశున్
ప్రాకటభక్తిని గొల్తున్.

తేటగీతము.

ఆంధ్రభాషను బద్యకావ్యములు పెక్కు
మున్ను లోకోపకారకంబుగ రచించి
నట్టి నన్నయాదుల నెదయందుఁ గొలిచి
వచనకావ్యంబులను వ్రాయువారిఁ దలఁతు.

ఉత్పలమాల.

ఇంతకుమున్ను నేను రచియించినవిగ్రహతంత్ర మెల్లచో
నెంతయుఁ గష్టశైలి రచియింపఁగఁబడ్డ దటంచుఁ బల్కుటన్
వింతగనాకు లేఖలను బెక్కురు వ్రాయుచునుంటఁ జేసి య
త్యంతము వ్రాసితిన్ సులభమాగతి దీనిని సంధితంత్రమున్.

తేటగీతము.

పలుమఱు హితోపదేశంబు భారతమును
బంచతంత్రంబుఁ బరికించి, వానిలోన
వలయుకథలను గొని దీని వ్రాసినాఁడఁ
స్వేచ్ఛగాఁ గొంత యందందుఁ గుదురుపఱిచి.

చిత్రపదము.

పెద్దల వేఁడెద దీనన్
దిద్దఁగ దోషము లున్నన్
విద్దియ చాలనినన్నున్
దద్దయుఁ గూర్మిక్షమింపన్.

నీతిచంద్రిక

సంధి

తదనంతర మానవవరకుమారు లాధరణీసురప్రవరున కిట్లనిరి. "స్వామీ! మీ యనుగ్రహంబు కతంబున, విగ్రహాంశము సమగ్రముగా నాకర్ణించితిమి. దయచేసి యింక సంధిని సవిస్తరము ప్రసాదించి మాకుం గర్ణరసాయనంబు గావింపుఁడు." అనవుడు సభ్యస్తవనస్తుత్య నీతిశాస్త్రముఖ్యుం డగు విష్ణుశర్ముం డిట్లని చెప్పందొడఁగె:—

అహమ్మాన్యదృప్త భీమసంగ్రామంబున నిశాతానేకనిర్లోకంబులగు మయూర మానసౌకంబులకు గృధ్రచక్రవాకంబులచే క్షణమాత్రంబున సంధి చేయఁబడియె. ఆవిధంబు వినిపించెద వినుండు.

ఆరీతిని దారుణం బగు ప్రవిదారణంబున వీరవారం బెల్ల మారణంబు నొందినఁ జింతాక్రాంత స్వాంతుండై వరటా కాంతుండు మంత్రిం జూచి "సర్వజ్ఞా! ఎవఁడు మనదుర్గంబున నగ్గి పెట్టిన దుష్టాత్ముఁడు? పగఱచేఁ బంపంబడి యెవ్వరయినఁ బ్రచ్ఛన్నవేషు లయి మనదుర్గంబు నివాసంబుగా నుండి మనల మోసపుచ్చి, చిచ్చంటించి పోరుగదా!" అనిన వినయావనతుం డయి చక్రవాక ప్రశస్తుం డిట్లనియె.

"దేవా! దేవరవారికి నిష్కారణబంధువై యుండు నీలవర్ణుం డిప్పుడే మొకో సపరివారంబుగాఁ గానరాకున్నాఁడు. నాకుం జూడ నిది యంతయు నావిశ్వాసఘాతకునిచే చేష్టితమ యని తోఁచుచున్నది. దేవర యమాయకత్వమే దేవర నింతకుం దెచ్చినది. పుట్టుపూర్వ

ములను విచారింపక యవిశ్వసనీయు లగు నభినవాగతులయెడ నాశ్రయంబు పదంబు గావించి నమ్మినపాపఫల మనుభవింప నేఁడు కాలము వచ్చినది.” అనిన రాజును క్షణమాత్రంబు స్వాంతంబునఁ జింతించి—“ఇది యంతయు మా దురదృష్టము. మా యదృష్ట మిట్లుండఁగా నెవరి నన వలసిన పని యేమున్నది. ఈవిషయంబున దైవప్రాతికూల్య మొక్కటియె కాని మంత్రులదోషంబు లేశంబును లేదు. మనుష్యప్రయత్నముచేఁ గార్య మెంత చక్కఁగా సంఘటింపఁ బడినను, దైవయోగము చేతం జెడిపోవును. నిటలలిఖితాక్షరంబులు తుడిచివేయ నెవ్వరికి నగును.” అని యూరకుండెను.

అపుడు సవినయంబుగా మంత్రి యిట్లనియె—“లోకములోఁ బండితులు కానివారు తమ కొక్కవిపత్సమయము ప్రాప్త మయినప్పుడు, దైవమును గర్హింతురు; కాని యాత్మకర్మదోషంబుల నెఱుంగఁ జాలరు. అపథ్యానురాగు లగురోగుల లాగున నృపాలురును హిత తంత్రు లగు మంత్రులమతి నతిక్రమించి యాత్మవంచకు లయి యభినవప్రియులం బురస్కరించుకొని కార్యంబు ముగిసినవెనుక గర్వము సర్వముం దూలి యప్పు డదృష్టముం బేరుకొందురు. సుహృదులును హితకాములును నగుసచివుల వాక్యంబులాదరింపనివారు సహవాసి హితోపదేశంబు వినక చెడినదీర్ఘసూత్రుండను విసారంబుతీరున వినాశంబు నొందుదురు. అక్కథ వక్కాణించెద నవధరింపుండు.”

ఒక్కయేటిమడువున దీర్ఘకాలమునుండి, దీర్ఘదర్శి, ప్రాప్తకాలజ్ఞుఁడు, దీర్ఘసూత్రుఁడు, నని మత్స్యంబులు మూఁడు కూడి వసియించు చుండును. అట్లుండఁ గొండొకకాలంబునకు వేసవి సమీపించుడు, దీర్ఘదర్శి తక్కటిమీల రెంటిని జేరఁజీరి యిట్లనియె — “మిత్రులారా! వి[illegible]రుసం జూచు చున్నారుగదా! ఆదినమున కాదినము

వేసవి మిగుల నాసన్న మగుచున్నది. ముందు నిక్కముగా నీళ్ళన్నిఁ బొత్తిగ నింకితని మన కొంపలోనికి బోవ శక్యము కాదు. కాఁబట్టి యిప్పుడే యీయేటిఁ బడి వెడలి యగాధజలంబుగు జలచర బహుళంబగు నొక మఱియొక్క మడువుం జేరుదము. అనినఁ బ్రాప్త కాలజ్ఞుం డిట్లనియె. భవిష్యదర్థంబునకుఁ బ్రయాసముం గానము; కాఁబట్టియె బుద్ధిమంతులగువా రెప్పటి కేది ప్రాప్తమగునో యప్పటికి దానికిం దగినట్లు కార్యము ననుష్ఠింపఁ జూతురు; కాని ముందెప్పుడో యొప్పమి రాఁబోవు నని యిప్పుడే చిత్తంబున రిత్తవిచారంబు పెట్టుకొని కుందరు. ఇట్లేమునువు మహార్ణవంబువడువున నుండఁగా నిప్పుడే యింతవంత యేల? అంత పుట్టినప్పుడు పోలిన తెఱంగు చూచుకొందము.” అనిన దీర్ఘసూత్రుం డేమియు నాలోచన పాలు వోవక యూర కుండె. అంతయు న్విచారించి దీర్ఘదర్శి యింక నిందు నిలుచుట కార్యంబు కాదని మున్ముంద మొలంకువ పడి జలసమృద్ధం బగు మఱియొక్కమడువుం బ్రవేశించె. ఆవెనుకం గొన్నాళ్ళు గడచిన నెండలు మెండగుటఁ బూఁట పూఁటకు జలంబు లింకఁ జొచ్చిన, జాలరులు వచ్చి యూఁతలు, చిక్కములు, మీలపుట్టికలు మొదలగు వానితోడ నీరంబులఁ జొచ్చి, విషంబులం గలుషంబుల నెల్లఁ బట్టి త్రాళ్ళం గ్రుచ్చుచుండఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుం డొక్కవెర వూహించి యం దొక్కత్రాడు నోరం గఱచికొని గ్రుచ్చినట్టు లంటిపట్టుకొని గ్రుక్కుమిక్కనక యుండెను. అప్పుడు దీర్ఘసూత్రుం డబ్బారిం గడచునుపాయంబుఁ గానక “యేమి చేయుదు నెందుఁ జొత్తు” నని తత్తఱించుచు నిందు నందు మిట్టిమిట్టి పడుచు దుముకు లాడుచుండం జూచి యాకైవర్తులావాలుగను లగుడంబున నడిచి మడియించిరి. అంత నాధీవరులు మీలవేఁటఁ జాలించి వారిచరంబుల నొడిస్ప

నంటినమంటిని గదుగ మీలగుదుల జలంబుల జాడించునప్పుడు మీనం బులనందున నిరుడొడలం ద్రాడు గఱిచి పట్టుకొని గిట్టినట్లాలు కదల మొదల కున్న ప్రాప్తకాలజ్ఞఁడు మెల్లఁగాఁ ద్రాడు విడిచి గంభీరవారిం బ్రవేశించి ప్రాణత్రాణంబు గావించుకొనియె. కాఁబట్టి మిత్రులహిత వచనంబులు వినని వాఁడు దీర్ఘసూత్రునివిధంబున నంతంబుఁ జెందును. మఱియు దీన నిం కొక విశేషంబుకూడఁ గలదు. ముందుగా ననాగ తము లగుకార్యంబుల నూహించి మెలఁకువ పడువాఁడు దీర్ఘదర్శి విధంబున నాపదం బొరయక సుఖించును; అప్పటికిం దోఁచినట్లు వెరవు వరికించి ధైర్యముతోఁ గార్యము నిర్వర్తింపఁ జూచువాఁడు ప్రాప్తకాలజ్ఞుని తెఱంగునఁ బరమసంశయాస్పదం బయిన బ్రదుకుం గాంచును; భవిష్యదర్థంబునుఁ గానక సమయోచితం బగునుపా యంబునుఁ దోఁచక యూరకుండువాఁడు దీర్ఘసూత్రునికై వడిఁ దప్పక యపాయ ముప్పఁ జెందును.

అనునప్పు డొప్పనివారివీటం బుట్టువింతల నారసి రాఁ గ్రమ్మఱఁ బంపఁబడిన ధవళాంగుండు చనుదెంచి యంచలరాయనిం గాంచి నమ స్కరించి యిట్లనియె. "స్వామీ! ప్రతిక్షణంబును దుర్గశోధనంబు కర్తవ్యంబని మున్నే విన్నవించుకొని యున్నాఁడనుగదా? దేవర నావచనంబులయెడ ననాదరంబు చేసి యాపనిం గావింపక తిరి. అట్లేమఱి యుండుటవలనిఫల మిప్పు డనుభూతం బయినది. గృధ్రా నీతం బయినమేఘవర్ణుం డనువాయసముచేతనే మనదుర్గదాహంబు చేయఁబడినది. అతఁడే మీపాల నీలవర్ణుం డనఁ జనవరియై యుండిన వాఁడు. ఆప్రకారము—అనునంతలో నాతనిమాట కడ్డము వచ్చి తలయూఁచి విశ్వసించి మరాళవల్లభుం డిట్లనియె. "కానాను: జల దుర్గంబువలనంగాని ప్రణయంబువలనంగాని కానివాని విశ్వసించి

వాతఁడు వృక్షాగ్రమున నిద్రించువానివలెనే యధఃపతితుం [illegible]
సందియము లేదు. ఇదనంతరోదంతంబు చెప్పెదము." అనుడు బకం
బిట్లనియె. "ఆప్రకారము దుర్గదాహంబు చేసి డాయవచ్చిన మేఘ
వర్ణునిఁ జిత్రవర్ణుండు సగౌరవంబుగా బహూకరించి, ప్రసాదమేదు
రంబుగా మంత్రివంకఁ జూచి యిట్లనియె. — "కృతకృత్యుఁ డయిన
భృత్యు నుపకృతుం బూరక పోరాదు. అతండు మనోవాంఛల సంతో
షించు ప్రతిఫల మవశ్యము కలుగవలయును. కాఁబట్టి యీ మేఘవర్ణుని
నే యీ కర్పూరద్వీపరాజ్యంబున నభిషిక్తునిం జేయుదము" అని చెప్ప
నప్పుడు పోరిచిప్ప తలఁపునం బాఱి పరధ్యానముతో విచారించు
చున్న రాజుం జూచి మంత్రి చక్రవాకంబు: "ప్రణిధి యేమో
ముఖ్యాంశంబు మనవి యొనరింపఁ బోవుచున్నాఁడు. దేవర పరాకు
లేక ససాకల్యముగా నాకర్ణింపవలయును." అనుడు ఱేఁడు; "ధవ
ళాంగా! మేము చిత్తగించుచునే యున్నారము. ఏదీ? తరువాతి
వృత్తాంతమును వినిపింపుము." అనవుడుం బ్రణిధి యిట్లు విన్నవించు
చున్నాఁడు. 9169

అంత నామాటలకుఁ బ్రధానమంత్రి యైన దూరదర్శి యి
ట్లనియె: "దేవా! ఇప్పు డేలినవారు సెల విచ్చిన దంత యుచితం బని
నేఁ దలంపను. ఈతనికి మీ రొనరింపఁ దలంపుఁ గొంటి రేని, ప్రసా
దాంతరము చేయుటయె యెంతయు నర్హకార్యము. చూడామణి
స్థానమునం బాదుకర నిడఁగూడనట్లు, మహాత్ము లుండఁదగినపదంబు
నందు నీచుల నెప్పుడును నిలుపరాదు. నీచస్థానయోగ్యునిం దెచ్చి
యతిశయస్థానమునందు నిలిపినభూవిభుండు, కాళ్ళం దొడుగఁ దగిన
పాదుకలం దల ధరించినవానివలెఁ బరిహాసపాత్రుఁ డగును. లోకమున
దేవర యెఱుఁగనిది మఱి యెవ్వ రెఱుఁగుదురు? [illegible]

మానించినను గూడ నపకారంబు చేయుచుండుట యల్పులకు నైజగుణము; శిరంబున ధరించినను గాలం ద్రొక్కినను భుజగంబు బడలుపడం గఱచును గదా? నీచులు శ్లాఘ్యపదంబుం బొందుదురేని ఒకానొకప్పుడు మేలు చేసినవారికే ద్రోహంబు చేయం జింతింతురు. మున్నొక కాలసర్పము వణిజునిచేం బ్రతికింపంబడియు, నాతనికే యపకారంబు చేయం జూచెను. దేవర కాకథ వాక్రుచ్చెద నవధరింపుండు.

హిమవంతంబు ప్రాంతంబున నొకకాంతారంబునం గాలితెరువున నొకబేహారి చనుచుండెను. ఆయెడ నాయడవియందు దావపావకుండు గడు నడరి నలుగడలుం జుట్టి యుక్కుపట్టున నొక్కపెట్టునం జెక్కుచెట్లం గాల్చుచుండెను. అట్లు వెంటనె మంటలు మింట నంటంగా నానడుమ నొక్కకాలవ్యాళంబు చిక్కుకొని యెక్కడకుం బోవం ద్రోవం గానక యాకాసం జను చున్న వాణిజునిం గని పేరెలుంగున నిట్లనియె. "ఓయార్తజనశరణ్యా! ఈయరణ్యంబు నలుదెసలుం గ్రమ్మి ముమ్మరమ్ముగం జుట్టుకొన్న యీయెరగలింబడి ప్రాణంబులు గోలుపోవలసి వచ్చెంగా యని రక్షణోపాయంబు తోంచక దైవంబుం బ్రార్థించుచుండంగా నాపాలిటి దైవంబు చందంబున సమయమున సన్నిహితుండయినాండవు. శరణాగతభరణంబున శిబిచక్రవర్తిని దలంపింప దగు నీయంతటిలోకోత్తరుని శరణొందితిని. ఇంక నాకేమి కొదవ; జాగు సేయక వేగ వచ్చి ప్రాణదానంబు చేసి పుణ్యమునం బొమ్ము. నే విన్నవింపంగల దంతయు విన్నవించితిని. పిమ్మట దమచిత్తము నాభాగ్యము." అని మఱియు దీనాతిదీనంబు లగువచనంబులం బ్రార్థింప, నాతండు దుష్టజంతువు వ్రంతసహితము చూడంజాలక యగణ్యకారుణ్యంబున దాయంబోయి లోపల విలవిల మెదలుచు నరణ్యరోదనంబు సేయు చున్న జంహాగమ్ముం గనుగొని, తనచేతికఱ్ఱకొనకుం జెను

త్రాటితో నొకసంచిని త్రేలంగట్టి, యాకత్తిమొదలు చేతఁబట్టుకొని యుపాయముగా సంచిని బొక్కఁ జాఱ విడిచెను. తోడనే యాపన్నం బగు నాపన్నగంబు సంచిలోఁ దూఱి చుట్టచుట్టుకొని యుండెను. అంత నాపక్ష్యాజీవుండు మెల్లఁగా సంచిని బయటఁ దీసి యాశీవిషము నొకచోట విడిచి పెట్టెను. త్రొక్కఁ బోయిన గుడి వితిగి మీఁదఁబడినట్లు తోగనే యాత్రాఁచు బుసకొట్టుచు లేచి, మనుష్యులు పాములం గంటఁ బడినతోడనే చంపుచుందురు. కాఁబట్టి యట్టి మాకులంబున కెల్లను మృత్యుప్రాయులైన వారిని దొరకినపుడు దొరింపక విడువ రాదని పలుకుచు, నాలుక లార్చుచుం గవిసి యాశనిపైఁ బడి కఱవఁ బోయెను. అందుల కాతం డడలు గడలుకొని వడఁకుచుఁ బరిసరధరాధరదరీద్వారంబులు మాఱుమ్రోయ నఱచుచు సంచి నొకమూలం బాఱవైచి దక్కొకరము వెనుకయుఁ బాను ముందును గాఁ బఱవఁ జొచ్చెను. ఆచేరువ పొదలో నిదురించుచున్న గోమాయు వాయలుకుడు విని యులికి పడి లేచి వచ్చి, ఫణికిని ఫణిశిరోమణికిని నడుమ నిలిచి యిట్లనియె. "ఓయురగరాజమా! ఏల యూరక రోఁజుచు నీపాఱుఁబోతువెంటం బడి పరుగెత్తుచున్నాఁడవు? ఇంచుక నీవు నిలిచి నీవార్త నాతోఁ జెప్పుము. నాచేత నగు సాహాయ్యం బున్నం జేసెదను" అనినం గృష్ణాహి తన యాపద్వృత్తాంతంబును బూసగ్రుచ్చినరీతిని వినిపించెను. అది విని యక్కజం పడినట్లభినయించుచు నక్క యిట్లనియె: "ఓమిత్రమా! ఇప్పుడు నీవు చెప్పినచరిత్రము విస్రంభపాత్రముగా నేఁ జింతింపను. ఈసంచి యెక్కడ? నీదేహమెక్కడ? దీనిలో నీవు దూఱుట యెక్కడ? నీవు చూడఁబోయిన పెద్దబారెఁడున్నావు; సంచియా పట్టుమాన్న జేనెఁడు లేదు. నీవిందు మరలఁ జొచ్చి చూపువఱకును

నీమాట సత్యమని విశ్వసింపఁ జాలను." అనుడు నా కాగుంబా మఱునాఁడ సంచిం బ్రవేశించి, త్రొల్లింటియట్టుల చిక్కుఁ బెట్టుకొని లోపల నిమిడి యుండెను. వెంటనే యామృగాలము, మోమున వైవర్ణ్యంబు మిగులఁ బెదవులు తడుపుచు నిలుచున్న యావణిజునకుం జేసైఁగ చేసి యాసంచిమూతిని గట్టిగా దారముతో బిగింపు మని చెప్పెను. అతఁడా ప్రకారము చేసి, తన చేతికఱ్ఱతో సంచిమీఁద నాలుగు మోఁదులు మోఁది జంబుకమును స్వర్గలోకమునకుం బంపి, జంబుకంబుం గొని మూఁడి శివజాఁగి బోయెను

కాఁబట్టి క్షుద్రులు తమ కుపకారంబు చూపినవారికే యపకారంబుఁ దలంతురు. అంతియ కాక, క్షుద్రులయెడం జేసిన యుపకారంబును ఇసుకయందు రచించినచిత్రముం బోలెఁ జాల కాలంబు నిలువదు. మార్జాలంబును ధర్మకర్తఁగా భావించి సేవింపఁ బోయినశశకపింజలములకుం బోలెఁ దమకెప్పుడు కీడు మూఁడునో యని యెంచి, ప్రజలును నల్పునిం గొలిచి యుండ నొడఁబడరు. మీ కాకథ వాక్రుచ్చెద నాలింపుఁడు.

వింధ్యాటవిలో నొకవృక్షకోటరంబునఁ జిరకాలమునుండి కపింజలంబను పక్షి యొకటి కాపురంబుండును. ఒకనాఁటి సూర్యాస్తమయసమయంబున మొయిలుమొత్తమ్ములు వియత్తల మెల్లఁ గాఱు క్రమ్ముకొని కడవలం ద్రిమ్మరించిన ట్లొకజడివాన కురిసెను. ఆవర్షంబునం దడిసి తడసి యాపులుంగు వేళకుఁ దొట్టఁ జేర లేక పోయెను. అప్పుడు దీర్ఘకర్ణం బనుశశం బొక్కండు భ్యాశంబును వానను నాని యాశకుంతం బుండుతరుకోటరంబు చేరి, నెమ్మదిగా నందు సుఖనిద్ర చేయు చుండెను. ఇంతలోఁ గపింజలము తననివాసస్థలి న్వెదకుకొనుచుఁ జిమ్మచీఁకటిలో వచ్చి లోన నిదురించు కుందేటిం గని

యుపదేశించి రోషంబు గదుర నిట్లనియె. “శ్రేష్ఠీ! శఠాధమా! నే నింటఁ జేనిమొద వచ్చి నీవు కావరంబున నాశ్రమం బాక్రమించుకొని నిత్యకృత్యముగా శయనించు చున్నాఁడవు. ఇఁకమీఁదన నాలస్యంబు చేయక నాయిల్లు నాకు విడిచి యవతలికి లేచి పో. పోకున్న పోవకుంటివా నీప్రాణములు నీవి కావు” అనిన గురునంబున శాంతి యిట్లనియె. “చాలుఁ జాలు. నీ వొనరింపు మాట లింక నేఁగట్టి పెట్టుము. దీక్షకున్ముందంబైన వీరంబులు పలుకఁ దగునే! నాకీనాంటి జన్మ, దటాకంబులును, దరువివరంబులును నివాసములుగా నాశ్రమించుకొందును. నాఁటికి నాఁటికి కాని నెల్లకాలము ప్రత్యేకముగా నొకరిసొత్తులు గావు. మా టాడక పో పో. పో నొల్ల నే నెయ్యెడ నైన నం దగపడునట్టి దా పోదము” అనిన “వ్యవహారజ్ఞునకు రమ్మన్నచో రానన వచ్చునా? ఈరాత్రి పుచ్చి రేపు పోదము. అందాఁక గొంచె మోపిక పెట్టుము.” అని యాకొనరాత్రి నిట్లు వేఁచి తూర్పు తెల్లవాఱుటకు శకటంబును లేపి, దానిలోఁ దగవునకుఁ బోవను వచ్చు మని నాలుగడుగులువెట్టి, యాపిట్ట మునివిగాదంబుఁ దీర్పఁ గలవాఁ డెవ్వఁ డనిన దీర్ఘకర్ణుం డిట్లనియె “సర్వప్రాణిహితంబున దధికర్ణుం డనుమార్జాలవల్లభుం డొకండు గలఁడు. అతఁడు బహుకాల వృద్ధుఁడు; బహువ్యవహారదర్శి; శాంతమూర్తి; సత్యసంధుఁడు. అతఁడే మనచిక్కు వదలింపఁ దగినవాఁడు.” అనిరి గాన నాలు సని యొకఁడబడి యాకపింజలము కుందేటితోడఁ గూడఁ గార్దభుపురం జని చని మిట్టమధ్యాహ్నమున నాజీర్ణోత్తు పురంబునకుఁ జేరెను. ఆహా! కాలంబు చేసి వయిసఁ దల లుత్తరించుకొని పోవు వాటికే పాదంబు లెంతదూర మయిన, శరీరధారుల నీడ్చుకొని పోవును గదా; అట్లాశశకపింజలములు గమ్యస్థానంబుఁ జేరి, పురోభాగమున వృద్ధ

మార్జాలునిం గాంచి, కపటధార్మికుఁడును కేవలజఠరపూరకుం డును నని యెఱుంగక యిట్లనియెను. "ఓ మార్జాలనాయకా! మాలో మాకు స్థలవివాదం బొక్కటి పుట్టి దానిని ధర్మ స్వరూపుల రగుస్వామిసమ్ముఖమ్మునం దీర్చుకోవలెనని బహుదూరము నుండి యాస పడి వచ్చినవారము. మమ్ముఁ దడవు కూర్చుండఁ బెట్టక నిష్పక్షపాతకముగా వేగిరము మావ్యవహారంబు తీర్చి మమ్ము మా నెలవులకుఁ బంపివేయుము." అనిన నాముసలిపిల్లి యిట్లనియె:- 'అయ్యలారా! మీరేమో దూరమునుండి చెప్పుచున్నారు. జరాభరం బునఁ జాంద్రాయణాదివ్రతంబులు తోడుపడఁ గృశించి యింద్రియ పటుత్వము తగ్గి యున్నవాఁడఁ గాన నాశ్రవణంబులు దూరమునుండి మీవాక్యంబులఁ దిన్నఁగా గ్రహింపనేరకున్నవి. మీరిరువురుం జేరి యొక చెవి చెంతం జేరి మీమీవివాదాంశంబులఁ దేటపడ నుచ్చ స్వనంబునం దెలుపునది. మాకనుష్ఠానసమయంబు సమీపించు చున్నది; మాధ్యాహ్నికంబు లొనరించి దానధర్మములు చేసికోవలెను. అయినను దగవు తీర్పఁ గలవా రెందఱెందఱో యుండ మీరు వారి సేరింగాదని, నే నేమో నిష్పక్షపాతముగాఁ దీర్చువాఁడ నని విని కడుదవ్వులనుండి వచ్చియున్నవారు. అట్టి మిమ్మూరక పంపుట మము బోఁటితపస్వులకు ధర్మంబు గాదు. ఈలోకములోనే యెల్లకాలము నట్టి కట్టుకొని యూఁగులాడఁ బోము. కాలధర్మము నొంది నప్పుడు ధర్మమొక్కటి దక్క నీలోకములోని వేవియుఁ గూడ రావు. కాఁబట్టి యట్టిధర్మమును మాత్రము వేయియాపదలు వచ్చినను జెడనాడు కొక కాపాడుకొనుచు రావలెను. ఇది యెంతయు సత్యము. సత్య మెప్పుడును దప్పరాదు. సత్యమే సర్వశుభములకు మూలము. సత్యము తోడఁ దోడు భూతదయయు నుండవలెను. భూతదయయే సమస్త ధర్మ

ములకు నలంకారము. తన దేహమున నొక్కకంటకము సోఁకినంతనె యెంతనొప్పి కలుగునో యెల్లదేహధారుల శరీరవేదనయు నట్టిదే కదా యని యెఱింగి తజ్జ్ఞు లెప్పుడును హింసకుం గడుదవ్వుగాఁ జరియింపు చుందురు. క్రూరకర్ము లీయర్థం బెఱుంగక దయయు ధర్మంబును విడిచి దేహయాత్రామాత్రమునకై పరోపతాపంబు చేయఁ బాలు పడుదురు. "స్వాశ్రితావనసమోనహిధర్మ" యని వేదములు ఘోషించును గదా? కాఁబట్టి యాశ్రిత రక్షణమునకు సమాన మయిన ధర్మము మఱియొకటి లేదు. విషాధం బగు లోభంబును మొట్ట మొదట మొదలంట నన్మూలింప వలయును. ఎంత సంపాదించినను బ్రాణావసాన సమయంబున లోకములోని దేదైనఁ దలఁ గట్టుకొని పోదుమే? ఓసురాశా! పాపభూయిష్ఠం బయిన యీ కలికాలంబున నీవెండలు వశవర్తులం గావించుకొని యెందఱిచే నెన్ని దుష్కార్యములఁ జేయించుచున్నావు? ఓహో! నీపేరు తలంపునఁ బాఱినంతనె నాగుండెలు పగులుచున్నవి! అని యవ్వ్యాఘ్రుఁబిల్లి చల్లని మాటలతో నల్లన ధర్మోపన్యాసంబులు సేయుచుండ నా శశకపింజలములు విశ్వాసములో బిడాలమును డాయం బోయి రెండును రెండు చెవులలోను దనతన వ్యవహారమ్మును జెప్పుకొనుచుండ, పిట్టకగవు పిల్లి తీర్చు నన్న ట్లాజరఠమార్జారంబు కాళ్ళతో నారెంటిని జిక్కంబట్టి యొక్కట మెడలు కొఱికి చిత్రవధం బొనరించెను. ప్రాణ ప్రయాణ వేళ నశశకపింజలములు: "అయ్యో! ఒక్కరాత్రి కివ్వరు పరున్న నేమి యని యూరకుండక లేనిపోని వివాదంబు పెట్టుకొని తగవునకుం బోవుడ మనుదుర్బుద్ధి యొకటి పుట్ట సుఖముగా బ్రదుక లేక వేకువ జామునఁ బడిపోయినట్లు లేచి యింతదూరము పరుగెత్తుకొని వచ్చి, యీ ఖలుని నాశ్రయించి వీనిమిథ్యా వాదములు విని వృథా భ్రమ

పడి దుర్మరణంబుఁ దెచ్చుకొంటిమి. పోయి నష్టి పొందుటలోభము నన్న లోకోక్తికి నేను జెప్పిన నర్థమగునా? వినాశకాలము సమీపించినప్పు డెవ్వరియాలోచనలు నేల వనికి వచ్చును? తానొకటి తలఁచిన దైవ మొకటి తలఁచును. 'లలాటలేఖా న పునః ప్రయాతి' యను వినమే!" అని చింతించుచుఁ బ్రాణములు విడిచెను. మార్జాలమును యథేష్టం బుగ రెండుమూఁడు దినములు లాహారంబు వెదకుకొనక్కఱలేక వానిని భక్షించుచుండెను.

అప్పుడు శత్రువర్ణుండు దూరదర్శిం జూచి, "మంత్రివరా! నీవు చెప్పినట్లు మేఘవర్ణుని నేను కారాంతమునే చేయుదము. కాని ముఖ్యుండు చేయు పనిసిన దాని నొకటి దానిం జెప్పెదను వినుము. మనచే నశ్రమంబున జయింపఁబడిన కర్పూరద్వీపమునకు మరల నీమేఘ వర్ణునినే పంపుదము. ఇతండచ్చటి యారాజ్యమునం గల యుత్తమ పదార్థముల నెల్ల నిరాయాసంబున నిచ్చటికిం గొనిరాఁగలఁడు. అప్పుడు తెచ్చినవానిలోఁ గొన్ని యపూర్వవస్తువుల మనయాత్మలకుం బుత్తము; కొన్ని మేలి వస్తువులు ప్రకృతివర్గంబున కొసఁగుదుము; మిగిలిన వానిని యథేచ్ఛముగా మన మనుభవింపఁగలము. అవయిని నిష్కంటకముగా మన మీ యెల్లకాలము జలనంబు లేకుండ నాదీవి దొరతనంబు జెల్లింపఁ గలము." అను రాజువచనంబులు విని నవ్వి దూరదర్శి వినయ విధేయత్వంబులు కాన్పింప మెల్లఁగా నిట్లనియె. "దేవా! అనాగత కార్యంబులం దలఁచి సంతోషింపరాదని నయ విదులు పలుకుదురు. మనోరథ రాజ్యపాలనంబున నానందించువాఁడు కడపటఁ జేలపిండికుండం బగులఁగొట్టుకొన్న మేదినీ దివిజునివలెనే విషాదంబునొందును. ఆకథ వినిపించెదను, వినుండి.

అయోధ్యానగరంబున దేవశర్మ యను బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు గలఁడు. అమహీసురుఁడు మహావిషువత్సంక్రాంతినాఁడు మఱియొక విప్రునియింట శ్రాద్ధమునందు నిమంత్రితుఁడై, యొక సక్తుపూర్ణశరావమును దానముగాఁ బరిగ్రహించెను. అందున కాతండు డెందంబున సమందానందము నొంది, యాసక్తు ఘటమును గొని యిరవుస కరుదెంచుచుఁ గడుసార శ్రాద్ధభోజనంబు చేసి యుండుటఁజేసి నడవఁజాలక యాయాసపడుచు బొజ్జ నిమురుకొనుచు మెల్లన మార్గంబున నొకకుంభకారుని గృహంబు చేరి యరుగు మీఁద దొంతరలుగా నిడిన కడవలకడఁ దనసీరుకావిదోవతిం బఱచి, తలకుఁ జుట్టినయుంగవస్త్రము తీసి చుట్టుగుదురుగాఁ జేసి దానుపయిని సక్తుభాండంబు నిడి, సక్తురక్షణార్థంబు దక్షిణహస్తంబున దండంబు నొకదానిని ధరించి, యెడమచేయి తలగడగా నిడుకొని యావంచె మీఁద శయనించి, కన్ను లరమోడ్చి మితిమీఱిన కోరికలు కోరుచు నిట్లు చింతించెను. "ఈసక్తువును మంచివెల వచ్చినప్పు డమ్మి యొకపాఁడిమేకను గొనియెదను. అది యేఁటేఁట రెండేసిపిల్లలఁ బెట్టుచుండును. అవియు వానికిఁ బుట్టినవియు సంవత్సరక్రమమున పెరిఁగి కొన్ని హాయనములలో బహుసహస్రము లగును. అప్పుడు వాని నన్నిటిని విక్రయించి నూఱు పాఁడిమొదవులం గొందును. ఆధేనుశతమును గతిపయాబ్దములలోఁ బెక్కుదూడల నీనును. అవి యన్నియుఁ గాలక్రమమున మందలుమందలుగా వర్ధిల్లి, దొడ్లునిండి పోవును. ఆవల వానిలోఁ గొన్నిటితో విరివిగా వ్యవసాయము సాగించి, పొలములలోఁ బండిన పంటలలోఁ గొంత విక్రయించి లక్ష సంఖ్యలధనము నార్జించెదను; మఱికొన్ని కోడెల నమ్మి సొమ్ము కూడఁ బెట్టెదను. ఆవిత్తముతో నత్యంతి నేను గోటీశ్వరుఁడ నగుదును.

ఆపిమ్మట మాయింట నేమూలఁ జూచినను రొక్కము వెక్కసముగా మూలుగు చుండుట నెఱిఁగి యెల్లవారును నాకు 'మేము కన్యనిచ్చెదము మేము కన్యనిచ్చెద' మని యింటిచుట్టును దిరిగి పోవుచుందురు. అందులోఁ గులగుణరూపసమన్విత యగు నొక్కతన్విం బెండ్లియాడెదను. ఆలలనవలన నాకు మారునిం బోలుకుమారుండొకఁడు కలుగును. వానికి మాసోమశర్మపేరే తప్పక పెట్టెదను. గృహకృత్యనిర్వాహణాయత్తచిత్తంబున నాసుందరి నందను నెత్తుకొనక నా ముందఱ విడిచి పోవఁ గోపంబు పట్టలేక వెనుకపాటునఁ బోయి యా మగువ నీలగుడంబున నే నాలుగడపు లడఁచెదను." అను సమయమునఁ గొంచెము నిద్రవచ్చి చెప్పలు వాల్చి నిజముగా భార్యవచ్చి ముందఱనిలుచున్నట్టు కలవరించి, యాగ్రహంబునఁ దనకుడిచేత నున్న దండముతో నాపిండికుండను భిన్నభిన్నములుగాఁ గొట్టెను. కఱ్ఱవిసరునప్పు డాదెబ్బలలోఁ గొన్ని యాచేరువ నున్న భాండవఱ్ఱుకులకుం దగిలి కొన్నికుండలు పగిలి పోయెను. ఆచప్పుడు విని యుదరిపడి లోపలినుండి కుమ్మరివాఁడు పరుగెత్తుకొని వచ్చి యా వెడఁగుబాపనయ్యకు నాలుగుబహుమానంబు లర్పించి, పడిపడి నాపుడమిఱేల్పును జావడి వెడల నడఁచెను. కాఁబట్టి యెందును రాఁబోవు కార్యంబులం దడవికొని, సంతోషించువాఁడు మున్నున్న దానిం గూడఁ జెడఁగొట్టుకొనుటయె కాక, సరివారిలో దూఱు పడయును.

అప్పుడు మయూరసార్వభౌముండు మంత్రిం జూచి యిట్లనియెను: "దూరదర్శీ! నీ వీవఱకును వచియించిన దంతయు నాదరణీయం బయి యున్నది. నీమాట చొప్పున మేఘవర్ణుని రాజ్యంబునకుఁ బట్టంబు కట్టఁ గూడమికి మేమును నొప్పుకొన్నారము.

ఇఁకఁ గర్పూరద్వీపపరిపాలనంబు మనవారిలోఁ నేరి నియోగింప వలెనో వ్రాక్రుచ్చుఁడు." అనిన మందహాసంబు గావించి, సగౌరవముగా దూరదర్శి యిట్లనియె.

"దేవా! మన మిప్పు డాహిరణ్యగర్భునిఁ బరాజయంబు నొందింపఁ గలుగుట మాయోపాయముచేతఁ గాని, నిక్కంపుఁబౌరుషంబుచేతఁ గాదు. అతఁడు మహాసత్త్వసంపన్నుఁడు; ప్రజారంజకుఁడు; అసమానమానమహితుండు. కావున నీయవమానంబున కోర్చి యాతం డూరకుండువాఁడు కాఁడు. ఉన్నట్టుండి యెప్పుడో యే మఱుపాటున మనపయిం బడి పగఁ దీర్చుకొనఁ సమయంబుకొఱకుఁ బ్రతీక్షించుచుండును. అతనిమంత్రియు ననన్యసామాన్య శేముషీమంతుఁడు; సర్వంకషప్రజ్ఞ గలవాఁడు; సౌజన్యధన్యుఁడు; ప్రతాపదీపితుఁడు. కాలచోదితుం డయి వెనుక తేఁ డాతనిమంత్రంబు దన నవాదరంబు సేయుటంజేసి యీమేఘవర్ణున కందుఁ జేరంగలిగెను గాని, హిరణ్యగర్భుం డప్పు డాతనిమంత్రంబునే నమ్ముకొని ప్రవర్తించెనేని యింతకుముందు మన మెక్కడ నుండవలసినవారమో దేవరయే యూహింపఁ దగి యుండును. వెనుక నొకసారి నమ్మి భంగపడి యున్నవాఁ డవుటంజేసి తొంటియ శ్లేమతి యుండక యింక జాగరూకతతో మంత్రివాక్యములనే వేదవాక్యములనుగా మన్నించుఁ గాన, ముందు మనయాట లేమియు నాతనికడ సాగవు. ఇంతియ కాక రాబోవునది వర్షాకాలము. జలపక్షు లగుటంజేసి యాతనిసైనిక నికాయంబుల కది యాలంబున కనుకూలకాలంబై చూపట్టును. స్థలపక్షు లగుమనపక్షమువారికో వర్షాకాలదినంబులు దుర్దినంబులె యయి కానఁబడును. కాఁబట్టి హిరణ్యగర్భునితోడ సంధి గావించుకొని యాతనిరాజ్యం బాతని కొసంగుట సముచితకార్యము. హిరణ్య

గర్వుని సంగరంబున జయించితి నను ప్రతిజ్ఞ యింకను నాకే నిల్చి యున్నది. దానంజేసి యింక దేవర కీర్తి లోకంబున వ్యాప్తి నొందక మా నొనఁ గలదు. అంతకన్న మనము గావలసిన దేమి? హితకర్తగ్గు [illegible] దేశకాలానుకూలంబు తెలియంగ తెలిసి మరల సంగరంబునకుఁ బోవఁ దగఁడు. పరమర్మభేదనోపాయఘోరంబుగం దగు [illegible] దకుఁ దోడు సహాయసంపదంబులును ఒడసి దండంబు [illegible] మనలం దొడరు మరాళరాజు కాకి యిగ్గి నొచ్చి పోగా, దిగ్దేశ ముల వ్యాపించిన యశస్సును గోలుపోక నిలుపుకొనుట [illegible] నీ చెప్పవలసినది చెప్పితిని. ఇంక దేవర చిత్తము." అనిన [illegible] బలదర్పంబున నాతని మాటలు పాటింపక శిఖండింద్రుం డిట్లనియె.

నీవేమో లోకములో లేనియూహలన్నియు నీకు మెయిన్నిరాధారముగా నా కాళహార్యమును నిర్మింపఁజూచు చున్నాఁడవు. కాని యది యుక్తిమారుతంబు తాఁకునకుం గడలక నిలువ నేరదు. సంగ్రామంబున సర్వంబును బోఁగొట్టుకొని ప్రాణమాత్రావశిష్టుండై యోడి పాఱినహిరణ్యగర్భుం డెక్కడ? సంగ్రామవిజయగర్వోన్నతి న్నాకు లేక మలయు చున్న చిత్రవర్ణుని నాయందు భండనంబుం దాఁకి మానప్రాణంబులు గోలుపోక నిలిచి గెలుచు టెక్కడ? ఈమాట లెవ్వరయిన విన్న నవ్వుదురు. బాహుబలంబున నార్జించుకొన్న నేల నాఁటికిఁ లేక నిష్కారణముగాఁ జేవిడుచుట వీరధర్మంబు గాదు. రణవిజితుం డగుహిరణ్యగర్భుం డిప్పుడు నాచేతిలోనివాఁడు. అతని నాతనిరాజ్యంబును నాయిచ్చవచ్చినట్లు చేయఁగలవాఁడను. నీ వీక వేయి చెప్పినను రాజ్యంబు విడువఁగలవాఁడను గాను. ఇంక నీవిషయమున నీవు నాతోడ నేమియుఁ జెప్ప వలదు." అని, వీర గర్వంబునఁ గొలువు విడిచి లోపలిమందిరంబునకుం జనియెను. అంత

మంత్రి మొదలగువారును దమతమ నెలవులకు నరిగిరి. నేనును దేవరకు వార్తావిశేషంబులు విన్నవింపఁ గ్రమ్మఱఁ జనుదెంచితిని. అని ధవళాంగుండు సర్వంబును నివేదింప, రాజానుమతంబున సర్వజ్ఞుం డాతని కిట్లనియె "ధవళాంగా! నీవు మార్గాయాసంబునఁ గడు బడలి యున్నవాఁడవు. ఇప్పుడు గృహంబునకుం బోయి యలసట వాసికొని, పిమ్మట నెమ్మదిగా మఱియొకసారి దొరవారిని సందర్శించుకొనుము. త్రం నీకు మేము మిక్కిలి శ్రమ యిచ్చినారము. నీస్వామిభక్తికిని కార్యనిర్వాహకత్వంబునకును స్వామియు నేమును స్వాంతంబుల నెంతయు సంతసించినారము. నీ వింకఁ బోయి రమ్ము." అని వీడుకో లిచ్చిన, నాబకంబును మనంబునఁ గరంబు నయంబును భయంబును గదుర తేనికిని మంత్రికిని మ్రొక్కి తనయిక్కకుం జనియెను.

ధవళాంగుండు నిజమందిరంబున కరిగినయనంతరంబున హిరణ్యగర్భుండు మంత్రితోడ నేకత ముండి, కార్యాలోచనం బడిగినఁ బ్రెగ్గడ యిట్లనియె. మన మీవఱకే బవరంబున నోటువడి వాసి చెడియున్నవార మగుటంజేసి, యిప్పు డావిరోధి వరూధినీజాలంబు నెక్కటిం దాఁకి పోక చెడక నిలువఁజాలము. బలశాలి యగు విరోధిని సాధింపఁ దలఁపు గొన్నవాఁడు. అంతకంటె బలవంతునితోడ జెలికారంబు వాటించి యామేటిమగనిం దనవైరిమీఁదికిం బ్రేరేపవలయునని నీతివిద్యావిదులు పలుకుదురు. గంధగజం బుబ్బలిలోఁ దగులుకొన్నప్పుడు గంధగజంచే లేవనెత్తనలెనుగాని యాపని యొక్కముక్కడిమృగంబుచేతఁ గానేరదు. సింహళద్వీపాధినాథుం డగు మహాబలాభిధానసారసకులపవిత్రుండు మనకుం బరమమిత్రుండు గలండు. అతనిపాలి కిప్పుడ దూతను బంపి, జంబూద్వీపంబుపయి దండు వెడలి మనకుఁ దోడునూప వేఁడుకొనవలయును. ఇప్పటి కిదియ నాకుం జూడ నవశ్యకర్త

పంబుగాఁ దోఁచుచున్నది." అనిన వాఁడునుఁ గడు నలరి మంత్రిం గొనియాడి, తదుక్త ప్రకారంబున వేగంబ సుగుప్తంబుగా నొకలేఖ లిఖియించి, పదిలంబుగా ముద్రవైచి, విచిత్రుండను బకంబును రహస్యంబునఁ బిలిపించి, యాలేఖ వానిచేత నిచ్చి సింహళద్వీపంబునకుం బుచ్చెను.

అంత నచ్చటఁ జిత్రవర్ణుండు మఱియొకనాఁడు నిండుకొలువుండి నానావినయంబులుగా మాట్లాడుచుఁ, బ్రసంగవశంబునఁ గర్పూరద్వీపమునుండి వచ్చిన మేఘవర్ణునితో నిట్లనియె. "ఓయీ, మేఘవర్ణా! నీవు బహుకాలము కర్పూరద్వీపమునుండి వచ్చితివి గదా! హిరణ్యగర్భుఁ డెట్టిగుణములు గలవాఁడో యాతని మంత్రి చరిత్ర మెట్టిదో నీవు చక్కఁగా గ్రహించియుందువు కాఁబట్టి వాని నెల్ల మాకడ వివరింపుము." అనినఁ గాకంబి ట్లనియె: "హిరణ్యగర్భమహారాజు మహాశయుఁడు; సత్యసంధుఁడు; జాగరూకుఁడు మంత్రి సర్వజ్ఞుఁడును సర్వవిధంబుల సమర్థుఁడు; ప్రెగ్గడతనంబున నాతనితోడ నీడగు ప్రయోజకుని నొండొకనిం గానము." అనినఁ జిత్రవర్ణుండు తల యూఁచి మందహాసపూర్వకంబుగా నిట్లనియె. "అంతటి మహాశయుం డగుటచేత నాహిరణ్యగర్భుండు నీచేత నంతసులభముగా వంచితుఁ డయ్యెనా? ఏదీ! ఇంకఁ గొంత చెప్పుమా!" అనిన వాయసముఖ్యుం డిట్లనియె. "విశ్వాసయుక్తంబున నేమఱి యున్నవానిని వంచించుట యొక ఘనకార్యము కాదు. నమ్మకముచేతఁ దొడమీఁదఁ దల నిడుకొని సుఖముగా నిదురించుచున్నవానిని గొంతు కోయుట యొకపౌరుషమగునా? నల్లని వెల్ల నీళ్ళును దెల్లని వెల్లఁ బాలును ననుకొను నమాయికులు తమవలెనే లోకములో నెల్లవారును సత్యవాదులును

సన్మార్గవర్తులును నిష్కపటులును ననుకొందురు. లోపల నొండు మాయలును మర్మములును నెఱుంగ రాకుండ నేయువుమును దుర్జనులు చెప్పు తేనెమాటలకు మోస పోయి ప్రథమమున వారివలం దగులుకొందురు. ఒకటి రెండుమారు లనుభవము నందినమీఁదటఁ దరువాతివిషయములలో మిక్కిలి జాగ్రత్త గలిగి యుందురు. ఎవ్వరైనఁ గ్రొత్తగా వచ్చినవానిగుణంబు లిట్టివని వానిమాటలనుబట్టి నిశ్చయించుకోవలెను గాని మనసులో నేమున్నదో లోపలఁ జొచ్చి చూడ లేరు గదా! పూర్వ మొకయుర్వీసురుఁడు కొందఱు ధూర్తుల చేత మోస పుచ్చఁబడ లేదా! దేవర కాకథ, వినిపించెదను వినుండు.

బ్రాహ్మణుఁడు పగము ఛాందసుఁ డొకఁడు తన యధ్వరార్థంబు నల్లమేఁక నొకదానిం గొని మెడకుఁ బగ్గ మగ్గలముగా బిగించి మించువేడుకతోడ నింటికిఁ దీసికొని పోవు చుండెను. త్రోవలో నొక చెఱువుగట్టుమీఁదఁ గూర్చుండి చూచి దుర్నయులు గొందఱు దుర్మార్గు లాయజంబును గాఁజేయవలెనని తలంచి తమలోఁ దా మిట్లు చింతించిరి. ఈధరామరుం డదే బలిసిన మేఁకపోతుం గొనిపోవు చున్నవాఁడు. ఒక్కనికిఁ జిక్కు మిది, కొందఱ మన్నను మన కిట్టి క్రొవ్వి నది సాధారణముగా దొరకదు. ఈ వైదికశిఖామణి నేలాగు నైన వంచించి యాఛాగంబు నిప్పు డపహరించితిమని మూఁడుదినముల వఱకుఁ బుష్కలముగా మన మనస్సాపేక్షంబుగ మాంసభక్షణంబు సేయవచ్చును. అనునెడ నొకధూర్తుఁడు నడుమ నడ్డము వచ్చి యిట్లనియె. "ఈబ్రాహ్మణుఁడు పిశాచమునలెఁ బట్టుకొని యేమఱక యామేఁకం గొంతున కురి పోసి ధనాపహారంబు లేక లాగుకొని పోవుచుండఁ, బట్టపగలు నట్టనడువీథిలో మన మెట్లు దీని నెత్తుకొని

పోయి ప్రజలకన్నులు గప్పఁ గలము? రాజభటులును భయంకరు లయి యమకింకరులవలె దండహస్తులై యూర నెల్లెడఁ దిరుగులాడు చున్నారు. మనల నొకవేళ దొంగల మని పట్టుకొనిపోయి, చండ శాసనుం డగురాజునెదుటం బెట్టినఁ గ్రూరశిక్షలకుం గూడ కావలసి వచ్చును. దైవ మిచ్చినమాత్రము సుఖముగఁ గుడిచి కూర్చుండ లేక తల క్రొవ్వి యకార్యకరణంబునకుం జొచ్చితిమేని, మన కందఱకు నకాలంబునఁ గాలంబు చేరు వగును. ఈవ్యర్థప్రయత్నముచే మన కవమానం బగుట దక్క నభిమతకార్యసిద్ధి యొదవ నేరదు. నాబుద్ధి విని యింక నీప్రయత్నంబు మానుడు.” అనినం బకపక నవ్వి కొల్యముఖుండను మోసపుంబనుల నాఱితేఱిన యొకవృద్ధవంచకుం డిట్లనియె.—నీకు లోకానుభవంబు చాలమింజేసి చేలతనంబున బాల వాక్యంబులు పలుకు చున్నాఁడవు. నిజముగా నావంటి ప్రౌఢుఁడు దలఁచుకొన్న నీయల్పకార్యంబు సాధించుట యెంత పని? ఫాలాత్ము నైనను మోసపుచ్చి యభిమతంబు తుదముట్టించును. చూడు మే నిదె నీవు చూచుచుండ నాశక్తిచేత నీమేఁకపోతును గుక్కను జేసి తీసుకొని వచ్చి మీకందఱకుఁ గాంక్షలు దీఱ దీనిమాంసమున విందు చేసి మీచేత నిప్పుడె మెప్పించు కొందును. తొల్లింటికాలంబున నొకమర్కటంబు మకరంబును మోసపుచ్చి కాదే తనప్రాణంబులఁ గాపాడు కొనెను. మీకక్కథ వక్కాణించెదఁ జక్కఁగా వినుండి.

పశ్చిమసముద్రతీరంబున నుండునడవియందు బలవర్ధనుఁ డను ప్లవంగపుంగవుం డొకండు వసియించుచుండును. అతండు వార్ధక్యంబున హీనసత్త్వుం డగుట చూచి జ్ఞాతులు సర్వముం దోఁచుకొని యూతని నిల్లు వెడలనడఁచిరి. బలవర్ధనుండును నడవులపాలయి పోయి పోయి, దపతీనదంబుతీరంబున ఫలభరితంబై యున్నయొక్క మేడిచెట్టు

నాశ్రయించి, తత్ఫలాహారంబున శరీరధారణంబు గావించుకొను చుండెను. ఇట్లు ఫలమాత్రమునఁ బ్రాణభరణము జేసికొనుచు నా యుదుంబరవృక్షముమీఁదఁ జిరకాలము నిర్విచారముగా నుండి, యొక్కనాఁడు పండ్లం దినుచుండ వలకేలం బట్టుకొన్నపండు ప్రమాద వశంబునఁ జాఱి నీరంబులం బడ బుడబుడశబ్దం బొక్కటి పుట్టెను. వానరమున కా నినదము శ్రవణానందముగా నున్నఁ దనమర్కట చేష్టలు బయల్పడ బలవర్ధనుం డవారిగ వారిలోపల ఫలములఁ బడ వేయఁ జొచ్చెను. దైవవశంబున నావేళనె ఛాయకయి వచ్చి చెట్టు క్రింద నీడం బండుకొని యున్న క్రకచం బను మకరం బొకపండు గొని చప్పరించి జిహ్వా కింపుగా భక్షించి రుచి మరగి మఱియు నోరూర వానరము రాల్చుఫలములనెల్ల మెల్ల మెల్లఁగా నాలుక త్రుప్పుదుల్ల నారగింపసాగెను. ఇట్లు ఫలాపేక్షంజేసి యా మొసలి మునలి కోఁతితో మైత్రి చేసికొని, యిల్లును వాకిలియు మఱచి యాలుబిడ్డలం దలపెట్టక నెలలకొలంది నిచ్చటనే కాలక్షేపము చేయుచుండెను. అంత గృహం బున నాతనిగృహిణి దుస్సహం బగుపతివిరహంబునకుం దాళఁ జాలక పెనిమిటిం దలఁచుకొని యహోరాత్రములు నేత్రముల నీరు సంతత ధారగాఁ గాఱ నేడ్చుచు, నొక్కదూతిం బిలిచి ప్రాణనాయకుని విలంబనకారణం బారసి యాతని సుఖవార్తను జెవుల వేసి మేనం బ్రాణంబుల నిలుపు మని బహువిధంబులఁ బ్రార్థించెను. ఆదూతికయు నతిరయంబునం గదలి వెదకుచు వచ్చి యా మేడిచెట్టునీడను గోఁతి తోడఁ గూడ నుండి వేడుకమాట లాడుచున్న క్రకచునింజూచి పోయి దీనాననంబుతో నామానిని యడుగులఁ బడి, "మగువా! నీమగఁ డొకకోఁతిముగుదం దగులుకొని మగుడ నెలవునకు రాఁజాలకున్నాఁ" డని, యున్నవి కొన్నియు లేనివి కొన్నియుఁ గల్పించిగ్రుడ్లనీరుగ్రుక్కు-

కొనుచు వినిపించెను. పతి యొండొక సతిం బవిలి యున్నాఁ డన్న పలుకులు ములుకులవలెఁ జెవిని బడినమాత్రమున నుల్లము సల్లన నొల్లఁబోయి యుల్లనఁ దేలి వాఁడి యా ముసలి చెలువ చెలువుని నడతం దడవి మన మెంతయు వెచ్చ నూర్చు చుండెను. ఇచటఁ గ్రకచుండును దూతిక యేతెంచి దవ్వుల నగ్గిడి పోవుట దూరము నుండి పొడగని గుండెలు తటతటం గొట్టుకొన, అది సదనంబునకుం జని తన మీఁదఁ గామినితో నేమి నేరములు చెప్పనో యని యాచట నిమిషమయినఁ గాలు నిలువక, వడివడి నంగతిగాని వీడుకొని, యింటి కేగు నప్పుడు శూన్య హస్తములతోఁ బోఁగూడ దని చేడియకు నూడిదగా నిడఁ గొన్ని మధురతరపరిపక్వ ఫలంబులం గొని హుటాహుటిఁ జనియెను. ఈలో నామకరాంగన తన చెలుల వలనం బతి రాక యుస్సంద మెఱింగి, చెలికత్తెయలు నూరెలం జేరి విలపించుచుండ, మూసినకన్నులు తెఱవక పడి యుండి మూలుగుచుండెను. క్రకచుండును దార దారసించి కాంచి హృదయంబు పగిలి నోరుగద్దదికం దగులు వడఁ బడఁతిం బిలిచి యులబ్ధ ప్రతివచనుండయి, తత్తరంబున నిదియే మని చెలికత్తియల నడిగిన నత్తరుణు లిట్లనిరి. "నీవు వెనుక మఱచి, పోయినపోకగాఁ బోయి యింటి కొద్దఁ బెడ్ల మేమయి నను సరేయనుకొని నెలదినములనుండి బొత్తిగా నిల్లు త్రొక్కి చూడకుంటివి. నీవరిగినమఱునాటిదినము మొదలుకొని నీభాగ్యమునకుఁ దీఱనివ్యాధి పట్టుకొని దినదినక్రమమున రోగము ప్రబలి నేఁటితుదయము నుండి మాట పడిపోయినది. తెవులు కనఁబడినది మొదలుకొని రాత్రియనక పగ లనక తిరిగి, కన్నకన్నవారి కాళ్లెల్లం బట్టుకొని సొమ్మునకు వైద్యు ముందులు చూడక మేము మానేక నయినపని లోకములో లేనిసిద్ధౌషధముల నెల్ల నొకటి కాదని యొకటిఁ బ్రయోగించితిమి. అయినవార

మింతకంటె నేమిచేయఁగలము? చేసిన మందులెల్ల నేమయ్యెనో బడు చున్నవో కాని లేశమును గుణము గనఁబడలేదు. మందులు పోసి పోసి విసిగి వైద్యులు కడచికిత్స యొకటి చెప్పిరి. రోగికి డెకాయ నేయత్నముచేతనైన సంపాదించి దానిం బాలతో నాలుగుదినములు సాయంసమయమున సేవించుచు వచ్చిన రోగము నిశ్శేష మయి యీమగువ బ్రతుకఁగలదనియు, లేకున్న జీవితాశ నదలుకోవలసిన దనియుఁ దెలియఁజెప్పిరి. చౌకగా వెడగారపు రసములు గావు. మేము చెప్పవలసినది చెప్పితిమి. ఇంక నేపాట్లు డి వానిఁ గ వ్యాదసుము తెచ్చి భార్యను బ్రతికించుకొనెదవో మీయిష్టము." అనినం గా నతఁడవు నిశ్చేష్టితుఁ డయి వితాకు గడియ యుండి, యేమియుం బాలుపోక యాలోచనానంతరము కించి పరిపరివిధంబులఁ జింతించి తల వంచి, యెట్లును బోఁ తీరదని నిశ్చయించి, నాటకడ నోరు మెదల్పలేక కదలి చనుచు మార్గంబున నిట్లు చింతించెను. ఇంట భార్య చూడఁ బోయిన వచ్చెదు ప్రాణముతోను బోవును; ప్రాణముతోను నున్నది. వైద్యులో యసాధ్య మయిన యౌషధముం జెప్పిరి. సాధ్య మయ్యెడో నెయ్యునిం బాలించునంతటిపని పుట్టును. బలవర్ధ నుండు దక్క నాకు మఱియొక్క రోతి యెక్కడ జిక్కును? వానర హృదయ మెత్తిలంగుఁ దెత్తును? లేక యీయవస్థ నున్న నన్ను తాంగి నెట్లు మందు వేయక బలవంతముగాఁ జంపుకో నేర్తును? భార్య నిమిత్తము మిత్రద్రోహము చేయుట తగవగునా? కావని యొప్పగించిన నిష్కారణముగాఁ బంధువంటి కాఁపురము కూలి పోవు చున్నది. మిత్రవధంబు దురితంబులలో నెల్ల దురితంబు; జాయ తన కాయంబులో నర్ధంబగుటం జేసి యాలిం గోలుపోవుట యాత్మవధంబు కంటెను పాతకంబు. లోకములోఁ దన్ను బాలినధర్మము లేదు

గదా? సూక్ష్మదృష్టి నీచారింప మిత్రునిప్రాణంబులు గొని నైనఁ బ్రాణేశ్వరీప్రాణత్రాణంబు గావించి యిల్లు నిలుపఁ జేసికొనుటయే యుచితము." అని కృతనిశ్చయుం డయి వనియనుగులు నడచి యంతటిపావంబున కొండిగట్ట నొకపట్టున నున్న సొప్పర డోలాందోళనంబు నొందఁ గ్రమ్మఱఁ గొంతవడి విచారించుచు నిలువంబడి, కడకుఁ బాపనిశ్చయుండై, బహునర్థవధోద్యోగంబున నేగుదెంచిన చెలికానిం గని యాదవచరవల్లభుం డిట్లనియె. "మిత్రమా! చిత్త మామోదమునఁ గళత్రముం జూడ వేడుక పడి గడియ క్రిందట నీవు చని యింతలోనే యేల తిరిగి వచ్చినాఁడవు? నీరాకకుం గల కారణంబు తెలుపుము." అనిన వానరంబు వక్రంబుగా నవ్వి యిట్లనియె. "నీచేత నమ్మితుండ నయి మందిరంబునకుం జని నాసుందరిం గని యమందానందంబున నీవిచ్చిన స్వాదుఫలంబుల నొసంగిన నంతరంగంబునఁ బొంగి యాయంగన కొన్ని మెసంగి, వానిరుచి కచ్చెరువు పడి "యీపండ్లెక్కడివి? వీని నీకిచ్చిన పుణ్యాత్ముఁ డెవ్వఁడు? నీవిగాళ్ళ గాఁక నెక్కడ మసలితివి? చెప్పు" మనిన, నేనిట్లు చెప్పితిని 'తపతీనదీకూలంబున నుండు మేడిచెట్టుమీఁద బలవర్ధనుం డను శాఖాచరసత్తముం డొకఁడు కలఁడు. అతఁ డనింద్యచరితుండు; స్నేహపాత్రుండు; నాకుం బరమమిత్రుండు. అదయాళుని యాదరణంబున సమస్తము మఱచి యాతనికడ నపూర్వసుఖం బనుభవించుచు నిందాఁక వదలి రాలేకుంటిని. ఆమహామహుండు నన్ను సాంత్వనవచనంబుల వీడుకొలిపి యమృతోపమానంబు లగు నీఫలంబుల నిచ్చి నీయొద్దకుం బుచ్చెను." అని నీ యుపకారకృత్యంబులు స్తుతిపాఠకుగతిం బొగడి నీసుగుణసంపదను సహస్రముఖంబులం గొని యాడితిని. నీచెలియ లాపలుకులు విని నన్నుఁ గినిసి 'ఓయి! కృతఘ్నుఁడా! సుహృత్తముఁ డైన యాదవచరోత్తముని నీతోఁ గూడ మన

భవనమునకుం గొని వచ్చి మనపాలిటివేలువుం బోలెఁ బూజించి జన్మసాఫల్యంబు గాంచక యాచెట్టుమీఁద నొంటిం దిగ విడిచి వచ్చితివే! ఇప్పుడ పోయి యాకపికుల గ్రామణికి నామ్రొక్కని మ్రొక్కి యిక్కడకుం దోడితెచ్చి మఱి నాతోడ మాటాడుము." అని పదరి నన్నిచటికిఁ బంపిన నిన్ను వెంటఁ బెట్టుకొని పోవచ్చితిని. నాప్రార్థనం బంగీకరించి వేగమ మదీయాగారంబునకు విచ్చేయుమా. పోదము!" అని యాకపటాత్ముండు మిథ్యావినయంబునఁ బలికిన నావానర వరుండు నెయ్యునిమాట కడ్డ మాడలేక యియ్యకొని యిట్లనియె: "క్రకచా! నాకు నీయిల్లు లాఁతియిల్లు కాదు; నీయాగారంబున కరుదెంచి నీవలని సత్కారంబులం బడయుటకు నాకేమియు నడ్డంకి లేదు. కాని, యొక్క ప్రతిబంధము మాత్రము కనఁబడుచున్నది. నేను వనచరుండనయ్యును నీవనంబులనె చరియింపఁ గలను గాని మీ రుండు వనంబులఁ జరింపఁ జాలను. మీగృహంబున కెట్లు రాఁ గలుగుదునో చెప్పుము." అనిన మకరంబు కరంబును మింటివంకఁ జూచి యాలోచించి యిట్లనియె. "నే నంత విచారింపక నిన్నుఁ బిలుచుకొని పోఁదలచినాఁడను గాను. నాయిల్లు నీకు రా రాని చోటు గాదు. మేముండినది యీయేటిలంకలోని యొకసుందర మందిరము. దానిచుట్టుపట్టుల ఫలవృక్షము లనేకంబులు గలవు. ఆదీవిమానోజ్ఞకం బేమని చెప్పుదును? అది భూతలస్వర్గంబు నాఁ జూడ్కికి వేడ్క గొలుపుచుండును. నీవును మావును మామందిరంబున సపర్య గొనుచు నిచ్చ వచ్చినప్పు డెల్ల నందు విహారంబు సలుపుచుండవచ్చును. మార్గంబున నీకొక్క యుపాయంబు గలుగకుండ నిన్ను నావీఁపుమీఁద నెక్కించుకొని యుపాయముగాఁ గొని పోయి మాయావాసంబుం జేర్చి నీచెలియు లత్యంతతాత్పర్యంబున

నావహించినశాకపాకంబులతోడి భక్ష్యంబుల నుపాయనంబు చేసెద. నీసోదరి మనరాక కెదురు చూచుచుండును. రమ్మా పోయెద మిత్రమా." అనిన మాఱుమాటాడక యాక్షణమె కేశవుండు స్వప్నావతీర్ణుం డయి క్రకచునివీఁపునందూఁకెను. దూఁకుటయె తడవుగా మకరంబు సుకరంబుగా వానరంబును వెన్నున నిడుకొని చనుచుఁ దెన్నునఁ దనలోఁ దానిట్లు పలుకఁ జొచ్చెను. "అయ్యయో! ఎంతదారుణకర్మంబు గావింపఁ జూచుచున్నాఁడను! ఒక్క యాఁడుదాని నిమిత్తము మిత్రముం ద్రోహించి ఘోరపాతకంబు కట్టుకోవలసి వచ్చెఁ గా! ఇఁక నేదుర్గతికిఁ బోదునో యెఱుంగను. ననువంటిదుష్టాత్ములెందైన నుందురే! దైవమా! నే నేమినిందలపాలు గావలయునో" అని యీగెలుంగున ననుకొనుచు ఖిన్నహృదయుం డై చనుచుండఁ గపివరుం డించుక గ్రహించి, "మిత్రుఁడా! ఇప్పుడు నీమోముజాడఁ జూడ నొండొకవిధంబుగా దోఁచుచున్నది. నీయందు ముందున్న యుత్సాహంబు గానరాదు. చిత్తంబు విచారాయత్తం బయి తత్తఱించుచున్నట్లు కనుపట్టుచున్నది. దేహములాధివ్యాధిజరాన్వితములు; గృహమున నాసహోదరి సేమమున నున్నది గదా!" యనెను. క్రకచుండు పలుకులఁ దడఁబాటు పడుచు 'నీ చెల్లెలు కొంచెము వ్యాధిబాధిత యయి యున్న' దనెను. అంతటి యల్పరోగమునకా నీమొగ మింత చిన్నపోయినది? చీటికి మాటికిఁ దాలిమి దిగనాడుట మగవాడి గాదు గదా యని బలవర్ధనుండు పలికెను. 'ప్రబల వ్యాధిపీడిత యయియే యున్న' దని క్రకచుండు సందేహించుచుఁ బలికెను. అంత సప్రమిశ్రితాత్ముం డయి వానరాధ్యక్షుండు; 'వైద్యులం బిలిపించి వేగిరము దివ్యౌషధప్రయోగము చేయించినావు కావా?' యని యడిగెను. 'ఏమి

మాయురో యెఱుఁగను; వైద్యు లెంతమంది యెన్నిమందులను వేసినను గుణ మియ్య లేదు — నిన్నటి వీడ్కొని పోయి చూచు నప్పటికి నీచెలియలు యమయాతన పడుచున్నది; నాకుం జూడ నీ రోగము కుదిరి జీవించుటయె కష్టముగాఁ దోఁచుచున్నది' అని క్రకచుఁడు బదులు చెప్పెను. విని వనచరుఁడు 'ఇది యేమిః మిత్రుఁడా! ఇంత వెఱ్ఱిపని చేసితివి! ఇంట భార్య యిట్టియవస్థయం దుండఁగా మందును మాకును విచారింపక యొంటి న్విడిచి మిత్రుని యొద్దకు రాఁ జిత్త మెట్లొప్పెను? విందునకుంబిలువ నోరెట్లాడెను?' అని మందలించెను. 'ఘనవైద్యులు కొందఱు కోఁతిగుండెకాయతో మం దీయవలెనని చెప్పుచున్నారు. అందుసిమిత్తమయి వచ్చితి' నని యాక్రకచుండు శోకవ్యాకులితహృదయుం డగుకతంబున మఱి పోయి తనగుట్టుబయలఁ బెట్టెను. ఆమాట విన్నతోడనె ప్రాణములు గలఁగఁ బాఱి మేను చెమర్పఁ గొంతవడి యామర్కటంబు దిగ్భ్రాంతినొంది యుండి యింతలో డెందంబుకుందు డిందు పఱచికొని "అయ్యో! ఖర్వాటుఁడు సూర్యాతపమునకు సహింపలేక తాళవృక్షచ్ఛాయకుం బోవఁ దాఁటిపండు పడి తల పగిలినట్టు దైవోపహతుం డగువాఁ డెందుఁ బోయినను నాపదలు వెంట వచ్చును గదా! అడవిని విడిచి మృగసంచారము సహితము లేని సముద్రతీరముం జేరియు, మృత్యు ముఖప్రవిష్టుండ నైతిఁ గదా' యని వగచుచుఁ దచ్చిత్తోల్బణంబున నిట్లనియెః "క్రకచా! యెంతపిచ్చిపని చేసితివి! వానరహృదయంబు కొఱకు వచ్చినవాఁడ వామాట సించుక మిత్రునిచెవిని వేయవలదా! ముందె చెప్పిన మదిమి గదరి యుంట న్నాయములేక మడిచెట్టునం దవిలించి యుంచిన నాగుండెకాయ సజ్జాడ తూడఁ గొని ఎత్తును గదా! నీమనోగతంబు నెయ్యునకడ న్దెలుఁగునెఱిచ పస చెడఁబఱిచితివి.

అట్టి నీవు నీకశత్రుమునకు శత్రుండవుగాక మిత్రుండ వే? మన కింత వఱకు నడిచిన దంతయు వృథా త్రిప్పట యయ్యెను. అయిన నేమి? శీఘ్రుంబ మరలి మేడిపొంత కరుదెమ్ము. గుండెకాయంగొనివత్తము.” అను మాయమాటలు నమ్మి మకర మావానరమ్మును గ్రమ్మఱ మేడికడకుం గొని తెచ్చి విడిచెను. ఇఁకఁ బ్రాణములు దక్కెన వని యామర్కట మొక్కవడి భూరుహంబు నెక్కి వెక్కిరించుచు, హృద యమును లేదు గిదయమును లేదు పో పొమ్మని క్రకచుని గద్దించెను. అది చూచి మొసలి మోసముం దెలిసికొని యేవలసను మోస పుట్టిదో యెఱుఁగని నన్నును నీముసలికోఁతి యిట్లు మోసపుచ్చెఁగా యని వగచుచుండఁ బ్లవంగ మిట్లనియె. “నీవు ప్రసాదపురస్సరము గా నెన్నెన్నియో యుపచారవాక్యంబులు పలికి నిటల తటఘటి తాంజలివై నీయింటికి రమ్మని దేవురించుటం జేసి, పాపపుమాయమా టమి నోరునొక్క రా నన లేక మోస పోయితిని గాక నన్ను బ్రతా రింప నీతర మగునే? ఓరి మూఢాత్మా? మాటదాఁటకవచ్చి చేపడిన వాఁడే తప్పించుకొనిపోయెనుగదా యని సంతాపంబునొందక యీపాటి నీదారిం బొమ్ము. ఒకకూర్మముచేత నక్క యంతటిదియె మోసపోయి నది. ఇక నీవనంగా నెంతవాఁడవు? వినవలతువే నాకథఁ జెప్పెద వినుము.”

కర్ణాటక దేశమునందుఁ గావేరియను నదియొక్కటి ప్రవహించు చుండును. సాగరసంగమునకు సమీపంబునఁ దత్తీరంబున నొక్క వటమహీరుహము గలదు. ఒకనాఁటిమధ్యాహ్న సమయంబున నొక కమఠంబు జలంబులు వెడలి వచ్చి యచ్చెట్టునీడను సుఖముగా నిద్రించు చుండెను. అప్పుడు తద్వనాంతకాంతారంబున నుండు ఘోరవం బొక్కటి యామేట నీరువట్టు మాన్పుకొనం జనుదెంచి తీయునిపాని

యంబు లాప్యాయనంబుగఁ బానంబు చేసి యాసమీపపాదపచ్ఛాయం బవలంబించి యున్న తాఁబేలుం గాంచి పరమసంతోషంబున మెల్లమెల్లఁగాఁ డాయం బఱతెంచి యేమఱుపాటున దానివీఁపుమీఁదఁ దనపాదంబు నూఁది త్రొక్కెను. అంత నాతాఁబేలు మేలుకని కీలెఱింగి కాలునుం గేలునుం దటాలున ముడుచుకొని తల పొట్టలో నిముడుచుకొని కదలకుండెను. క్షుధార్తం బగుమృగధూర్తంబును బదంబున దాని నదిమి పట్టి యిట్టట్టు పొరలించుచుఁ గోఱలు మొఱకలు వాఱఁ గొఱుకుచుఁ గూర్మంబు మర్మంబులు భేదింపఁజాలక చాలసేపు విడిచిపోవను మనసు రాక క్రిందనుమీఁదనుం బడుచుండెను. అక్కరణి నది మిక్కిలి చిక్కులు పడుచుండ నకూర్మం బెక్కరణినైన నీముక్కిడినక్కను డక్కువెట్టి ప్రాణంబులు దక్కించుకొనదఁగాకని తలఁచి యించుక యాలోచించి మాయ యచ్చుపడ నిట్లనియె. "ఓజంబుకోత్తమా! తత్త్వం బెఱుంగంజాలక యేల యీలాగున వృథాప్రయాసంబు పడియెదవు? నీవీ కైవడి వేయేఁడులు కొఱికినను నాయెముకలు నీకుఁ గొఱుకుడు పడఁగలదే? నీవేవిధంబునను నను వధించి యాపోవ నామాంసంబు మెసవక యవలఁ బోవని తలపోసి యీమనుగడ పయి నాసను గోసి యనాయాసమరణంబు నొంద నిశ్చయించుకొన్నాఁడను. విషములోనిబ్రదుకు; నాకెప్పుడును మృత్యువు శిరసుపై నాడుచుండును. కాఁబట్టి యాఁకొన్న మహానుభావునకు నీకొక్కచక్కనియుపాయం బుపదేశించెదను. వినుము: నన్నుఁ గ్రన్ననం గొనిపోయి నీరంబులం జేరిచి కొంతతడ వందు నానవిచ్చిన, నామేను వెన్నవలె మెత్తనయి నిమిషములో నీచిత్తమువచ్చినట్లగును. అప్పుడు కడుపార నామాంసంబుతో సుఖపారణ చేసి నీవలసినచోటికిఁ బోవచ్చును. అట్లు చేయుము." అనిన గోమాయువును మాయావాగుర

జిక్కికొని యక్కపటవచనంబులు వేదవచనంబులని నమ్మి యదియు కార్య మ్మనుకొని యాఁ జేటిని బేలుపోయి జలంబులం బడవైచియుఁ, గొంత మెలఁకువ గలిగి పట్టు విడువక గట్టిగాఁ దనముంగాళ్లు దాని వీఁపున నొత్తిపి పండ్లయూటలు ద్రావుచు దానిమీఁదనె కన్నిడి ముహూర్తమాత్రంబు నిలిచి మరలఁ గొఱికి చూచి దానిబొఁగును పండ్లకు సాధ్యముగాకున్నఁ గమఠంబున కిట్లనియె: "తడ వాయెను: నిన్ను జలంబుల నిడి యొడలు మెత్తపడినఁ గడుపఢిం గుడిచి నడవ వలెనని కాచుకొని యున్నాఁడను. ఏవేళకును నీమేను నానుజాడ గానరాకున్నది. ఏమి చెప్పెదవు ?" అనినఁ గచ్ఛపం బిట్లనియె: "మిత్రుఁడా! నీవు నావచనంబులయందు గుఱి యుంచక వెన్నుమీఁద రెండుపాదములును దిట్టముగాఁ బెట్టియున్నవాఁడవు. నీరంట వలను పడకుండ వెన్నునకెల్ల సరిపోవ దారుణముగాఁ జరణంబుల నిలిపి యుండ, నామే నెట్లు నానఁగలదు ? నీకోరిక యెట్లీడేఱఁ గలదు ? ఇందు నాదోసంబు వీసంబును లేదు. నోటికనిచేత నీవే యింతతడవు నవనమ్మిక పడి చెడితివి. అయిన నిప్పు డేమాయెను ? ఇంకనైన నామాట నమ్మి వెన్నుమీఁదిపాదంబు లెత్తి క్షణమాత్రము చేరువం గూరుచుండి చూచుచుండుము. ఇప్పుడ పులకండంబులఁ బోలునా పల ఖండంబులతో వీం దారగించి యనాయాసంబుగాఁ బోవచ్చును." అనిన నా సృగాలంబు కూర్మంబువాక్ప్రచయంబులు నిశ్చయంబులుగా నగచి తదీయోపదిష్టప్రకారంబున వెన్ను వయి నిడియున్న యడుగు దోయిని మెల్లఁగాఁ దీసెను. దీసినతోడనే ప్రాణంబుల దక్కించుకొని యక్కమఠంబు శరవేగమునం బఱచి లోతునీళ్ళం బడియెను.

అని చెప్పి యామర్కటము మఱియు నిట్లనియె. "ఓరీ ! మకరాధమా ! మోసములకెల్ల నిధి యగువంచకమే యిటు వంచింపఁ

బడఁగా, నీవంటివుట్టుగ్రుడ్డు మోసపోవుట యొక యక్కజమా! చాలుఁ జాలు, నీతోడ మైత్రి చేసినందునకు ఫలము తోడనే కలిగి నది. ఇంక నీమైత్రిని నీయొద్దనె యుంచుకొమ్ము. లోకవిఖ్యాతసత్వుండ నయ్యు దైవవంచనచేత రాజ్యంబు గోలుపోయి త్రాణ చెడి రిపులతోఁ బడలేక కళత్రప్రముఖజన్యసుఖవిముఖుండనై లేచివచ్చి నిలువ నీడయుఁ ద్రాగ నీరును గానక యేకాకినై యడవులు పట్టి తిరిగి తిరిగి కడ కీవృక్షంబుఁ జేరి స్వచ్ఛందాహారంబున నుదరపూరణంబు గావించుకొనుచుఁ గులగోత్రనామంబులు దాఁచుకొని మొన్నటిదాఁక కాలము గడుపుచుండి, నీపెద్దతనంబు చూచి బుద్ధి భ్రమసి మిత్ర వంచకుఁడవని తెలియంజాలక నీతోడిసఖత్వం బంగీకరించితిని. నీవును బాపాత్ములా లైన నీభార్య దుర్బోధచేతఁ జెఱుబుద్ధి పుట్టి, కుటిలోపాయంబున నన్ను మట్టుపెట్టఁ దలఁచి, మాయింట విం దారగింతువు గాని ర మ్మని నచ్చికబుచ్చిక లాడిన నేనామర్మ మెఱుంగక నీమంది రమ్మునఁ దిరమ్ముగాఁ దల దాఁచుకొన నిశ్చయుకుఁడ నయి నితాంత సంతోషంబున బయలుదేఱి మధ్యేమార్గంబున నాకారవికారాదులచే భవదీయం బగుమనోవ్యవసాయం బూహించి పూర్వపుణ్యవశంబున నీయుపాయంబు తోఁచఁబట్టి బ్రతికి, పులి నాకి విడిచినవానిఁగా భావించుకొను చున్నాఁడను. ఆఁడువారు మంచి యెఱుఁగరు; చెడ్డ యెఱుఁగరు; వట్టికుత్సితములు పన్ని తమపట్టినపట్టు సాధించుకొనఁ జూతురు. నీవు నాతోడి చెలిమిం జేసి యిల్లు వట్టుకున్న నన్నేలాగున నైనఁ జంపింపఁ దలఁచి యిది యంతయు నీభార్య పన్నిన పన్నుగడ యయి యుండును. దేహములు బుద్బుదప్రతిమంబులు; పరువము ఫేనవద్భుళంబు; సంపదలు తటిచ్చంచలంబులు; అలంకారంబులు భిత్తిచిత్రంబులు; దారపుత్రాదులా శ్మశానగమనులుగాని యా

పయిని వచ్చువారు కారు; ధర్మ మొక్కటియే తోడ వచ్చి తన్నుం గాచునది. అట్లయ్యును నీవు తగవును ధర్మంబును గలపోయక సద్యఃపాతి యగు తనువును నమ్ముకొని కీర్తిశరీరము న్విడిచి నిత్యం బగు నపఖ్యాతి గడియించుకొంటివి. ప్రాణాధికుండగు మిత్రునినే యిట్లు చేసిన పరమసాహసికునకు నీకు నితరులు తృణకణంబులు. మీఁద నీ వేమిగతిం బోవువాఁడవో! నీయట్టిమిత్రద్రోహిం జూచుచున్న నఘం బొదవును. ఇఁక నీవు నాముందఱ నిలిచి యున్నం గనలింపక, వేవేగ నీయింటిత్రోవఁ బట్టి పొమ్ము" అని మిత్రుని మొగమును జూడక దూరనాడి, నిరుత్తరుం జేసి యామిత్రద్రోహి నక్కడనుండి సాగనంపెను. క్రకచుండును నిష్ప్రభుండై దిక్కులను చూచుచు దోయిడిచేతుల న్మగిడి నిజనివాసంబునకుం జనియెను.

కాఁబట్టి మోసముచే నెట్టిపని నైన సాధింపవచ్చును. నాయం దనుగ్రహించి మీరందఱు నాకొక్క సాహాయ్యమును మాత్రము చేయుఁడు. మీరందఱును ముందుగాఁ బోయి బ్రాహ్మణుఁడు చను మార్గమునందు దూరదూరముల నిలిచి, అతఁడు మీసమీపమున నుండి పోవునప్పుడు 'విప్రోత్తమా! కటికుక్క నేల కొనిపోవుచున్నా' వని ప్రశ్న చేయుఁడు. ఇంతమాత్రము మీరు తోడుపడితి రా, మిగిలినకార్యమును నేను జక్కఁ బెట్టెదను. అని యావృద్ధవంచకుఁడు పలికెను. మంచి దని యాపనికి న్సమ్మతించి, తక్కినవా రందఱును బ్రాహ్మణుని కగపడకుండఁ జని యాతఁడు వచ్చుదారిలో నందందుఁ గూరుచుండి, యాతనిరాకం బ్రతీక్షించుచుండిరి. ఇంతలో బ్రాహ్మణుఁడును మేకపోతు నీడ్చుకొని, మొదటివంచకుఁ డున్న తావునుండి పోవుచుండెను. అప్పుడు వాఁడు "అయ్యా! మీరు చూడఁ బోయిన బ్రాహ్మణోత్తములుగా నున్నారు. ఈకటికుక్క నేల ముట్టుకొని తీసి

కొని పోవుచున్నారు?" అని యడిగెను. అందున బ్రాహ్మణుండు నేత్రాంతంబులం గెంపు గదుర, "ఛీ ఛీ! త్రాగుంబోతా! దురాగత భాషలు ప్రేలకుము. నే నర్ఘ్యార్థము కొనిపోవుచున్న యీపవిత్ర మయిన ఛాగము నపవిత్ర మయిన శునకముగాఁ బలుక నీకు నోరెట్లు వచ్చినది? పో పో" మ్మని, యామాటలను లక్ష్యము సేయక తన త్రోవం బోవుచుండెను. మఱి నాలు గడుగులు సాగినతరువాత రెండవధూర్తుం డెదురువచ్చి మస్తకన్యస్తహస్తుం డయి నమస్కరించి, బ్రాహ్మణునివంకం జూచి, "స్వామీ! మీరు సర్వజ్ఞానం దెలిసిన వారు గదా? ఈనల్లకుక్కను నెగ్గు లేక ముట్టుకొనుచున్నారే" యని పలికి పోయెను. అందున బ్రాహ్మణుండు డెందమునం గించుక సందేహించి, వానిమాటకు మాఱు చెప్పక మేకం గొనిపోవుచుండెను. ఇంతలో మూఁడవవాఁ డెదురుపడి, "ఇది యేమి; బాపఁడా! ఇంత యక్రమమునకు లోఁబడినావు. నీవెత్తినది బ్రాహ్మణజన్మము గదా! అట్టి యున్నతం గులశీలముల నేటఁ గలిపి లోకు లెల్ల నవ్వఁ బట్టపగలు రాజవీథిం బడి యీయపవిత్ర మయిన వేఁపి నెచటి కీడ్చుకొని పోయెదవు? ఈరాజ్య మేమిపాపము చేసెనో కాని కులాచార ధర్మములు నిర్మూలము లయి పోవుచున్నవి." అని వదరెను. అంత నాయనంతా సురుండు మతి వికలత్వంబు నొంద శంకా మగ్నుండయి, "ఒకరు కారిద్దఱు గారు; కన్నవారెల్లరు దీనిని వేఁపి యనుచున్నారు. నాకొక వేళ మతిభ్రమ జనియింపఁ బోలు" నని చింతించుచు, ఉల్లముబ్బ్యాల లాగున నూఁగ నిటునటుఁ జనఁ దోఁచక యనుమానించుచు నిలుచుండెను. మొదటినుండియు బ్రాహ్మణు నెడఁ బాయక వెంబడించి వచ్చుచున్న యావృద్ధవంచకుఁడు, తనప్రయత్నము ఫలోన్ముఖమునకు వచ్చెఁగదా యని సంతోషించి, బ్రాహ్మణునకు వినఁబడునట్లు

గాఁ జేయుచున్న తోడి దొంగతో నిట్లనియె. "పాప మీ ముగ్ధ బ్రాహ్మణుని వెఱ్ఱివానిఁ జేసి యెవ్వరో యిట్లు కుక్క నొకదానిం గట్టి పెట్టిరి. చూచితివా యీతని దురవస్థ!" అని, విప్రుని యకార్య కరణమునకు వ్యసన పడునట్లు పలికి పక పక నవ్వెను. బ్రాహ్మణుఁ డా మాటలు విని, యిందఱ నేకవాక్యముగాఁ జెప్పిన దబద్ధము కానేర దని నిశ్చయించి, తన ప్రమాదమునకు లోపల నొచ్చుకొనుచు యజన ఛాగము నచటనే విడిచి పెట్టి, మరల వెనుకకుం బోయి ధూర్తులందఱుం గొలంకు కెలంకునఁ జేరి నవ్వఁ దటాకములో స్నానము చేసి శుచియై తడిబట్టలతో నింటికిఁ బోయి, పాపనివారణార్థము గాయత్రి జపించుకొనుచుండెను. ధూర్తు లా మేఁకపోతుం గొనిపోయి, చంపుకొని తినిరి.

అని మేఘవర్ణుఁడు చెప్పిన విని, చిత్రవర్ణుండు మఱియు నిట్లనియె. "బహుకాలము శత్రువులతోఁ గలసి యుండుట యెంతో ప్రాణాంతకముగ నుండును. అట్టి స్థితిలో, నీవంతకాలము హిరణ్యగర్భునివీట నిర్భయముగా నుండఁ గలుగుట చూడ నత్యద్భుతముగా నున్నది. శత్రుమధ్యమునఁ జిరకాలము నీ వెట్లు గుండె గుదిరి యున్నవాఁడవో తెలుపుము." అనిన, మేఘవర్ణుండు సవినయంబుగా నిట్లనియె. "స్వామీ! కార్యార్థి యయి యున్నవాఁడు స్వప్రయోజనమును ముఖ్యముగాఁ జూచుకొని యెవ్వ రెన్ని బాధలు పెట్టిన నోర్చుకొని శత్రువును స్కంధమున వహించి మోచి యైన స్వకార్యము నుద్ధరించుకొనును. పూర్వ మొక వృద్ధసర్పము తన కార్యము నిమిత్తము కప్పలను మూఁపువయిం బెట్టుకొని మోసి, కడపటఁ దన మనోరథ మీడేర్చుకొన లేదా? దేవర కాకథఁ జెప్పెదను చిత్తగింపుఁడు.

కాంచీపురసమీపంబున నుండుజీర్ణోద్యానంబునం దడవుల నుండి మందవిషుఁడను విషధరవల్లభుం డొకఁడు వాసము చేయుచుండును. ఆతఁ డొకనాఁ డహర్ముఖంబున నాహారాన్వేషణార్థంబు సంచారంబు వెడలి యొక్కచోట భేకకలకలంబులు మిన్ను ముట్ట గంభీరజలంబుల నలరారుసరోవరంబు పొడగాంచి యందుఁ బ్రవేశించి యామండూకంబుల నెల్ల భక్షించుమార్గము దొరకక, కొండొకపడి చింతించి యొక్కయుపాయం బూహించి తత్తీరంబున నేలపై ఫణంబు వాల్చి వ్యాధిగ్రస్తుసవిధంబున మూల్గుచుఁ బడి యుండెను. అది చూచి జలపాదుం డనుమండూకస్వామి చేరి వచ్చి యిట్లనియె; "ఓనాగకులావతంసమా! నీవు తలఁచుకొన్న మహాబలునంతి వాఁడ సయిన నొక్కఁగుక్కను వాతి వేసికోఁగలవు అట్టినీ విత్తఁగిప్పుడు కుప్పతిప్పలుగా ప్రోలల దుముకు లాడుచున్నను భక్షింప నొల్లక, ప్రాణములు కంటికొలుకులలోఁ బెట్టుకొని వస్తు వడియుండుట యంతియు వింతగా నున్నది. ఇందులకుఁ గతిం బెఱిఁగింపు" మనిన నాగాహి యిట్లనియె: "నాకుఁ బ్రాపించినదుర్దశ మాతోఁడ నేమని చెప్పుకొందును! నేనివఱ కెన్నఁడును బొట్టకొఱకుఁ బరులను దేహీ యని యాచించిన వాఁడను గాను. నేఁటికాలమునకు నాకు మీవంటివార ననుసరించి పొట్టపోసికొనవలసినదినములు వచ్చినవి. నే నేల! ఇకముందు మా రనుగ్రహించి భోజన మిడిన భుజింప వలసినవాఁడను, లేకున్నఁ బస్తుండ వలసినవాఁడను, నయినాఁడను. నిన్నటిదిన మర్ధరాత్రంబున నే నాహారేచ్ఛం దిమ్మరు చుండ, నొకభూసురకుమారుఁ డొ వను వినుచు దురదృష్టవశమున నాతిలమీఁద నడుగు వైచెను. ఆయువమానమును సహింపలేక నేనును బుస్సుమని విషాగ్ని నుమియుచుఁ దక్షిణం బయావిప్రనందనుని కాలొడిసి కఱచితిని. ఆపాటు తిని విప్రార్భ

కుండు భయాతిరేకంబున గృహంబులోనికిం బోయి తండ్రికంతయుం దెలిసి పులుకుపులుకున నేడ్చుచు విష మెక్కి మూర్ఛిల్లి నోర నురుఁ గులు గ్రక్కుచు నేలఁ బడి తెప్పలు దేలవైచెను. బ్రాహ్మణుఁడును గొడుకుం బాదలమీఁదనిడుకొని యస్తోక శోకమగ్నుఁడయి పరిపరివిధ ముల విలపింపఁ జొచ్చెను. అప్పు డాతని బాంధవులు పలు దెఱంగుల దుఃఖోపశమనంబు లగుభాషణంబుల నాతనికి ధైర్యము చెప్పి మరలింప, ఆయర్ధరాత్రపువేళఁ జిమ్మచీఁకటిలో నురిమీఁద వెన్కకు నీడ్చు పాదములతోఁ బోయి విషవైద్యునిఁ బిలుచుకొనివచ్చి యాచిన్న వానిని నేఁడు మీరు గాని కాపాఁడు కాఁడని వారిపాదముల మీఁదఁ బడవైచి, తదనుగ్రహంబున విషముక్తుఁడయి లేచి కూర్చున్న కొడుకును జూచి యంతరంగంబు హర్షోత్తరంగంబయిన 'వీఁడు మీఁదు పెట్టిన చెట్టుని జీవనము తెచ్చినయాఘనుని వేనోళ్ళఁ బొగడి వీడుకొలిపి, నామీఁదియాగ్రహం బుడుగక యాబ్రాహ్మణుఁడు నన్నుద్దేశించి యిట్లనియె: "ఓపన్నగమా! పున్నమచందమామను బోలు నీ యర్భకుని మోమును జూచి, దయ పుట్టక నిర్హేతుకముగాఁ గాటు వేయ నీకు నోరెట్లాడెను? సదా రంధ్రాన్వేషణమే పనిగాఁ గుటిలగతి వర్తించు పాపజాతికి నీకెట్లు దయ పుట్టును? నిష్కారణముగా విప్రబాలకుం గఱచినయాదురితంబు నీదేహ మెల్లం జుట్టుకొని, నీయహంకారపంక ములకున ట్లింతవరకును నీ కాహారముగా నున్న భేకముల నీతలను మోపించి తదయామతి నవి యొసఁగిన యాహారము నీ నీచేతం గుడి పించుఁ గావుత' మని రోషావేశంబున ఘోరశాపంబిచ్చెను. పాముల శాపముల నేమందును? ఆశాపాక్షరంబు లశనిపాతంబువోలె నాకర్ణం బులఁ జొచ్చి హృదయ భేదనంబు గావింప, నాయొడలు నావశము గాక కాళ్ళు లేనివానివలెఁ గదల లేక తెల్లతెల్లఁగా బ్రాంతుఁడు

మీకృప నాశ్రయింప వచ్చితిని. దైవోపహతుండ నయి మీపాలఁ బడినసన్నుఁ జేయి విడువక, మీవాహనముఁగాఁ జేకొని యాహారదానంబు చేయుచు రక్షింపు చుండిన, నెప్పుడును మీపాదములకొలువు సేయు చుందును." అనుడు జలపాదుం డుప్పొంగి యారోహణకౌతూహలంబు తన్నవివేకిం జేయ దుష్టోరగంబుమాయావాగురం దగులుకొని దానియునుకువ కీకొనియెను. అంత నమ్మందవిషుండును జలపాదుని నిజభోగమున స్వహించి, కొండొకవడి చిత్రప్రచారంబున నిందు నందుం ద్రిప్పి లేనిబడలిక తెచ్చుకొని రోఁజుచుఁ దల వ్రేలవైచి యూరకుండెను. జలపాదుం డంతయుఁ జూచి, నీవేల యిట్లు నడవఁజాల కున్నావని యడిగెను. మందవిషుండు: "స్వామీ! నిన్నటి నుండి కబళమాత్రం బయిన నాహారంబు లభింపమింజేసి, శుష్కోపవాసంబున న్నాఁడుచు జవసత్వంబు లుడిగి జీవచ్ఛవంబనై యున్నవాఁడను. కటికిటాఁకట నకనకం బడునా కిప్పు డాహారంబు దయ చేసినంగాక, వాహనకృత్యం బెట్లు నిర్వహింపఁ గలుగుదును? కడుపు నిండినమీఁదట మఱి నాచిత్రపదక్రమంబు దేవర చిత్తగింప వలయు." అనిన, నావాక్యంబులు నిజమ్ములని నమ్మి, యంతరంగంబు గరఁగినవాఁడయి జలపాదుం డిట్లనియె: "ఓభుజంగపుంగవా! నే నొక్కమాట చెప్పెదను వినుము. మధ్యమధ్య నీవు నన్నడుగవలసిన పనిలేదు. కడుపుఁజిచ్చు దరికొనునప్పుడెల్ల వలసినన్ని మండూకంబుల భక్షింప నొక్కసారిగా నీకిదె యాజ్ఞయొసఁగినాఁడను. ప్రతిదినంబును నీయిచ్ఛ వచ్చినన్నిటిఁ గొన వచ్చును. ఇప్పుడు పోయి యథేప్సితంబుగ నాహారంబు గైకొనివచ్చి, మరల వాహనకార్యంబునం బ్రవర్తిల్లుము." అనిన మహాప్రసాదం బని జలమధ్యంబునం బ్రవేశించి, కలవు దీఱఁ జిఱుకప్పలఁ గొన్నిటిఁ గిచుకు రన మ్రింగి జఠరానలం బార్చుకొని

మండూకరాజు నెదుర నిలిచెను. ఈప్రకారము యథేచ్ఛను బ్రతిదివ మును వలసినన్నిటిని దిగ మ్రింగుచుఁ, దొలుత సన్నగాండ్రను బిదప బలవంతులను దదనంతరము మంత్రులనుగా దివ క్రమమున జలపా దావ శేషంబుగా హ్రదంబు నిర్మండూకంబు గావించి, కట్టకడపట నాకప్పల ఱేనిని సహితము కూయిడం బట్టకొని మీనమాంసం బాహ్యాశనంబుగ మెక్కి, యిప్పటికి నాప్రతిసమాప్తి యయ్యెఁగా యని సంతోషించుచు, ఆకొలను వెడలి యొండొకచోటికిం జనియెను.

నేనును మందవిషునిచందంబున నే యవమానంబున కోర్చి కొని, ప్రతిపక్షు కార్యవిఘాతం బొనరించి స్వకార్య ముద్ధరించితిని. బగ్గున మండుదవానలంబు వృక్షాగ్రంబులం గాల్చి విడుచుం గాని, వానిని నిర్మూలనము గావింపఁ జాలదు; శైత్యశీల మయ్యును నదీ జలంబు తటస్థితవసుమతీజంబుల మూలంబులతోడఁ బెల్లగించును. కాఁబట్టి మంచిమాటలతో సాధింప నచ్చునని బలాత్కారమున నే నైన సాధింపరాదు. అయినను హిరణ్యగర్భుఁడు సంధికిం దగినవాఁ డనియె నామతము. అని చెప్పి మేఘవర్ణుఁడు మిన్నకుండెను

అంత మంత్రి దూరదర్శి చిత్రవర్ణునిపంకఁ దిరిగి యిట్లనియె. "దేవా! సర్వవిధంబుల నివ్వేళ హిరణ్యగర్భునితో సంధి చేసికొని యాతని రాజ్యంబున నాతనిని యథాపూర్వముగా నిలుపుట శ్రేయ స్కరము. మొన్న సీనడుమఁ గర్పూరద్వీపమున నుండి యొకబకంబు సింహళద్వీపాధినాథుం డగు మహాబలునికడకుం బంపఁబడియె నని చారులవలన నేఁటి యుదయముననె విన్నాఁడను. విచారించి చూడ హిరణ్యగర్భుం డచ్చటికి దూతఁ బంపుట, మనతో యుద్ధము చేయ సారసరాజును సహాయుంబు వేఁడుటకై యుండును. మన [illegible]

నిజమయ్యో నేని, మహాబలుండును బూర్వ మొకసారి మనచే నవమానితుం డయి యున్నవాఁడె కావున మహాసంతోషముతో హిరణ్యగర్భునకుఁ దోడుపడు ననుటకు సందియము లేదు. వారిరువురుం గలిసికొని మనమీఁద దండు వెడలుట పొసంగునేని, ప్రస్తుతస్థితిని బట్టి విచారింప మనము వారిని గెలువఁ గలుగుట దుర్ఘటము. కాఁబట్టి హిరణ్యగర్భునితో సంధి చేసికొనుటయే యుత్తమపక్ష మని నాకుఁ దోఁచుచున్నది."

అనిన మందహాససుందరాననుం డయి చిత్రవర్ణుం డిట్లనియె. "హిరణ్యగర్భుఁ డెప్పు డాల మిచ్చి మనచేఁ బరాజితుఁ డయ్యెనో యప్పుడె రాజ్యాధికారపూజ్యతం గోలుపోయి మనకు సేవక ప్రాయుఁ డయ్యెను. అట్టివానిం బూజించి తెచ్చి మరల రాజ్యపీఠంబునం బ్రతిష్ఠింప వలసినంత యక్కఱ మన కిప్పు డేమి కలిగినది? అంత కలిగి నప్పుడు పోలినట్లు చూచుకొందము. 'ఈనఁ గాచి, పాలమును నక్కలకుఁ బెట్టినట్లు,' బాహుబలాధిక్యంబు పేరిమిని గష్ట పడి రణంబునం గెలుచుకొన్న రాజ్యంబును ఫలకాలంబున నొరునిపాలు సేయ నేల? ఈవిషయమున నక్రమముగాఁ బూనుకొని మహాబలుండు మనమీఁద ధ్వజ మెత్తినను నెత్తనిమ్ము. నాప్రతాపానలంబు వేడిమి నాతఁ డిం కొకసారి బాగుగఁ జవి చూచెడుంగాక!" అనుచుండ నొకశుకంబు కోఁజాచుఁ గొలువుఁగూటంబుదిక్కునకుం బఱతెంచుచు దూరమున నుండి "దేవా! సింహళద్వీపరా జనేకానీకంబులతోడ న్వెడలి వచ్చి మనపట్టణ మాక్రమింప నూరిబయల న్విడియుచున్నాఁడు." అని కేక వేసెను. రా జావాక్యము విని యులికిపడి 'యేమి యేమి' యని యాత్రముతో నడిగెను. కొలువువారును ససంభ్రమలైరి. అంతఁ జిలుకయు సమీపమునకు వచ్చి రాజుదిక్కు మొగము చేసి నమస్క

రించి "దేవా! సింహళద్వీపరాజగు మహాబలుఁ డాకస్మికముగాఁ గొప్ప కారణ మేమియు లేకయె మనమీఁద దండు వెడలివచ్చి, తనసేనల న్నగరంబుపజగడ న్విడియించు చున్నాఁడు. అతఁడు మనరాజధాని సమీపించువఱకును, మనవారి కెవ్వరికి నాతని రాక తెలియ దయ్యెను. వారిం జూచి యిప్పుడుమాగికాపలివారలు రణసంభ్రమంబున నం బరిభ్రమించుచున్నవారు. నేను ఫలంబులం దేగ వనంబునకుం జని ఫలంబులుకోయుచుఁ దొలుదొలుత నొక్కవృక్షాగ్రమునుండి దూరమునమిన్నును మన్నును నేకము సేయుచు లేచినధూళిం బొడ గాంచితిని; డోలాందోళితమానసుండనయి దాని కారణంబు నూహించు చుండ నింతలో గూఁతవేటుదూరమ్మున సైన్యకలకలంబు వినవచ్చె; పదంపడి బారులుతీరి మనప్రోలిదెసంజనుదెంచుపక్షివారంబులనాలో కించితిని; తదనంతరము పురోయాయి యయివచ్చినయొక బకంబు వలన నది మనపై నాక్రమింప వచ్చినసారసాధ్యక్షునిసైన్య మగుటం దెలిసికొని, దేవర కాసమాచారమును నివేదింప వాయువేగమునం బఱతెంచితిని.' అని మరలఁ జెప్పెను.

అప్పు డమ్మయూరరాజు రౌద్రరసమూర్తియై లేచి, కొలువు కలయంజూచి యిట్లనియె — "దూరదర్శీ! నిన్ననో మొన్ననొకదా మహాబలుండు మనమీఁద దాడి వెడలి వచ్చి బవగంబునం బరాభవంబు నొంది సేనల నేలపాలు చేసికొని తాను మాత్రము ప్రాణంబులతో నవులఁ బడి నిజదేశముం జొచ్చినవాఁడు. దానిసంతను నింత లోనే మఱచి తాను నొకమానిసి ననుకొని ప్రబలత్వదుర్బలత్వంబులు తలంపక తగరువచ్చి కొండను దాఁకినట్లు మరల మనమీఁద నే మొగంబున వచ్చి దండు వెడలినాఁడు? చూచితివా యాతనికండ కావరము? మన మిప్పుడదపోయి యీమత్తునిజన్యంబు చేసి స్సై

న్యంబుగా యమపురి కతిథం గావింతము. ఆవార్యశౌర్యధుర్యుండ నగునాముందఱఁ దృణకల్పుఁ డగునీపక్షి యెంతటివాఁడు? తెలని సైన్య మెంత? మున్ముందఁ యీవచ్చినవీరవారంబు నెల్ల భైరవంబుల కాహారంబు కావించి వచ్చి, పిదప సింహళద్వీపమునకుం గూడ దాడి వెడలి యీసారి తప్పక యాతనిరాజధానిం గూఁకటివేళ్ళతోఁ బెల్ల గించి పేరు లేకుండ నేలమట్టము కావింతము." అనిన సవినయంబుగా మంత్రి యిట్లనియె.

"ఇన్నాళ్ళవలెఁ గాదు. మొన్నటిపోరునఁ బేరు గలవారు పలువు రంతరించుటంజేసి మనసైన్య మిప్పుడు శూరశూన్యమై యున్నది. క్రమక్రమ మొందుచు పోయినతరువాత మనసేనలస్థితిగతుల నెఱిగి నడపి కార్యావసరంబున ధైర్యంబును శౌర్యంబును బాహువీర్యంబును మెఱయించి దళవాయితనంబు పూన సమర్థుం డగునూహాపోహావిచ క్షణుఁ డొక్కఁడును నాకంటికిం గనఁబడకున్నాఁడు. అందుచే మన సైనికనికరంబులు బహునాయకత్వంబు గలిగి యున్నవి. ఎల్లకాలం బును సాహసంబు సాగిరాదు. శత్రు వొకప్పుడు లోఁబడినవాఁడె కదా యని తలంపం బనిలేదు; శిఖిశిఖాతప్తం బగుజలంబె పొంగివడి యాయగ్నిం జల్లార్చుచుండుట లోకధర్మము. శకటగతచక్రంబు తెఱంగునఁ గాలగతులం గ్రిందు మీఁదును మీఁదు గ్రిందును నగు చుండును. కరనిహతకందుకంబునకుం బోలె భూమిపయిం బడిన దేహ ధారుల కందఱకును బడు చుండుటయు లేచుచుండుటయు నైసర్గికము. నేనింతదూరము చెప్పుట నాప్రాణములు వంచించి కాదు. శర దంబుం బోలె ఘనగర్జితము చేయుటవలనం గార్య మెప్పుడును గానేరదు: మహాత్ములు సావధానముగా సాధకబాధకముల స్వాంత్రి ముఖంబునఁ జక్కఁగా నాలోచించి, యర్థానర్థంబుల నూహించి;

మఱి కార్యనిర్ణయము సేయుదుఁగు. రాజు తానెంత బలవంతుఁ డగునో [illegible] నిరాదరము పెట్టుకొనగూడదు పెట్టుకొని నేని, నిశ్చయముగా [illegible] నొందును సర్ప మెంత బలవంత మయ్యును, చలిచీమల చేతఁ జిక్కి యుక్కడంగుచుండ మనము చూచు చుండుట లేదా? శత్రువిరోధముగా సమస్తరాజ్యం జూచుకొని దేవర యిప్పుడు [illegible] కార్యా [illegible] యొక పనికి [illegible] జంపు కొని [illegible] బశ్చా త్తాపముఁ [illegible]

గౌడదేశమునందలి యొక యగ్రహారమున దేవశర్మ యను పేరు గల బ్రాహ్మణుఁ డగు విప్రుఁ డొకఁడు గలఁడు. అతనికిఁ గొంతకాలము సంతానము లేనికారణమున [illegible] లేక యుండెను. అతనిభార్య యగు యజ్ఞదత్త సంతానము లేనిదయి, పుత్రులం గని పెంచు [illegible] గని మెచ్చుట నడుగును, బిడ్డలనిమిత్తము రోగులని చేసుకులు వేసుకొను వారినెల్లఁ గాళ్ళఁ గడుపులుం బట్టుకొని యాశ్రయించి వారిచే తేళ్ళు వెల్లంకులు గట్టించుకొనుచు, ఱాయి గన్న జాతికి గుడి గన్న గుడికి మ్రొక్కుచు, ఎవ్వరే తీర్థము పేరు చెప్పిన నచ్చటికిఁ బోయి మునింగి వచ్చుచు, లోకములోఁ గలనోములు వ్రతములు పట్టుచుండును. ఇట్లు కొంతకాలము గడిచినపిమ్మట, నా యింతి యీశ్వరానుగ్రహమువలన, గర్భవతియై యొక్కపుత్రకుం గనియెను. లేక లేక కలిగినసంతాన మగుటం జేసి, తల్లిదండ్రు లాబిడ్డ వానిని భూమిమీఁది కాలు నేలఁ బెట్టనీక ప్రాణములకంటె నెక్కు డగా గారాబమునఁ బెంచుకొను చుండిరి. ఒకనాఁ డాబిడ్డను

లిచ్చి నిదుర వుచ్చి, యమున్యాలలో బయలుదేఱి మరల గావలి యుంచి యాజ్ఞసేని పొందుసవిధి మున్న కనుపుష్పరించక జూపఁబోయెను. నాఁడు పర్వదినము నగుటం జేసి రాజుదగ్గఱనుండి సువర్ణశ్రాద్ధదాన మిచ్చుటకొఱకయి యొకబ్రాహ్మణుని కొఱకుం బంపెను. సహజ దరిద్రుఁ డయిన యాశుద్ధశ్రోత్రియుఁ డప్పుడు చిన్ని పుత్రిం జూచెను. "రాక రాక నేఁటికాలమునకు భూపతికి నాయందు దనుగ్రహము వచ్చి, సాహిత్యపరు లనేకు లుండఁగ వారిం గాదని నాకే దాన మియ్యఁ దలఁచి వర్తమాన మంపెను. నన్ను భాగ్యవంతునిఁ జేయవలె నను తలంపుతో నేలిక పిలువనంపినపుడే, నాపాలిటి దుర్భాగ్యదేవత సమయమున కీయసందర్భము తెచ్చిపెట్టినది. ఇట్లే బుట్టింటనుండి నాభార్య వచ్చు టెప్పుడు? నేఁ బోయి దానము పట్టు టెప్పుడు? రాకున్న నేమి పోవును నన్ను నింపాఱ గంటికి ఱెప్పవలెనుండి కాపాడుకొనుచున్న పిల్లవానికడం గాపుండువారు లేరు; పోక మానెదనన్న భూపాలుఁ డాదానము నన్యుల కిచ్చివేయును. నాకొక్క యుపాయము కనుపట్టు చున్నది. బహుదినములనుండి కన్నబిడ్డవలెఁ బెంచుచున్న నకుల మున్నదిగదా? ఈపెంపుడుముంగిస నాముద్దుబట్టికి రక్షకముగ నుంచి కదిలిపోయి దానమును స్వీకరించి యింటనున్నట్టె పరుగెత్తుకొని వచ్చెదను." అని నిశ్చయించి, ముంగిసను నమ్మకముగాఁ జెప్పి యా మృచ్ఛకునకుఁ గావలి పెట్టి, రాజమందిరమునకుం బోయెను. దానమునిమిత్త మేగిన కొన్నిగడియలకు బ్రాహ్మణునకు శరీర మొక్కటియె రాజమందిరమున నుండెను గాని చిత్తమంతయు నింటిమీఁదను గొమారునిమీఁదనె యుండెను. ఇంతలో నొకకృష్ణ సర్పము మిద్దెమీఁదనుండి యూయెలత్రాటిమీఁదుగ బ్రాకుచు నిద్ర పోవుచున్న పాపనిమీఁదికిఁ బ్రాఁకి వచ్చుచుండెను. దానిని

ముంగిస చూచి యెక్కడయెగు రెగిరి మెడపట్టుకొని కొఱికి ముక్కలు చేసి క్రిందఁ బడ వైచెను. అంత నాబ్రాహ్మణుఁడును రాచనగరంగా సువిసములు గ్రహించి, కొడుకుమీఁది ప్రేమ తన్నుఁ ద్వరపెట్ట నేలమీఁద పడములు మోపక డోలాయమానమానసుం డయి మహావేగముతో వచ్చుచుండెను. బ్రభువునుం దన స్వామియడుగులచప్పుడు విని, పాము నెత్తు రంటికొన్న నోటితో మార్గము పొడుగున రక్తబిందువులు జాఱ వీధిగుమ్మముదగ్గఱ కెదురేగి, సంతోషముతో నాబాపనికాళ్ళవ్రేళ్ళం బడి పెనఁగఁ జొచ్చెను. రక్తసిక్త ముఖంబగు నకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టుకొన, ఛటిపటీచేతస్కుం డయి యాపాఱుఁడు తనకొమారుని నె యా నకులంబు చంప నచ్చెనని యెంచుకొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక నాముంగిసఁ బట్టి నెత్తుఁగంటు నెట్లు గత్రిచితి వని దురహంకారంబున తీరున నున్న దుడ్డుకఱ్ఱను హస్తమున నంకించి నకులమును మోఁదెను. ఆమోఁదు శిరంబునం దగుల గ్రుడ్డు వెడలఁ బెట్టి, నేలం బడి విలవిలఁ దన్నుకొనుచు నొక్కపెద్దయుఱు పఱచి నకులము ప్రాణము విడిచెను. అట్లా ముంగియును ఱఁగొని యాభూసురుఁడు నందనుని కయి ప్రలాపించుచు లోనికిం జని తొలిముంబునఁ జెక్కుచెదరకుండ నిదురించుచున్న బాలకునిఁ గని, ప్రమోదమానమానసుం డయి, పదంపడి తొలానమీపంబున ఖండఖండము లయి పడి యున్న నల్లత్రాఁచును జూచి చోద్యపడి, కలయావు తెలిసికొని శోకోద్రేకమ్మున నురమ్మును శిరమ్మును హస్తతలమ్మును మోఁదుకొనుచు నెందు నెవ్వరికిఁ గలుగని కలుషము తన కొదవెంగా యని పెద్దతడవు రోదనము చేయఁ [illegible]ఁగెను. కాఁబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపక [illegible]వడి చేయరాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పిన విని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రకారం బిట్లనియె. 'మంత్రివరా! నీవిప్పుడు చెప్పిన దంతయు నాచరణీయముగనే కానవచ్చుచున్నది. కాని శత్రు వొక్కడు మనపట్టణముమీఁద దండు వెడలి వచ్చి దాని నాక్రమింప నుపక్రమించు చుండఁగా దీర్ఘాలోచన చేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయు నని జాగు చేయు చుండుట పాడిగాఁ గనుపట్టదు. మన యాలోచన కుదురు నప్పటికిఁ బురము దొద్ద పోవచ్చును. కాఁబట్టి ముందుగా నేరీతి నయిన నాతనిం బాఱఁదోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇప్పుడు వచ్చినయాపదను దొలఁగించుకొన్నతరువాత హిరణ్యగర్భుని సంగతి చూచుకొందము. నాకుంజూడ వీరవారంబుం గూరుచుకొని పోయి వైరిం దారసించి పౌరుషంబు నెఱపుటకన్న వైరవారణంబునకుం దగినయుపాయం బన్యం బున్నట్టు కనుపట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినం గలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మత మయిన పక్షము నవలంబింతము. అనిన దాక్షాయణ్యనాయకుం డిట్లనియె.

"మనము హిరణ్యగర్భునితోడం బోరి గెలుపు కొన్నవార మయ్యును, మన గెలు పొక గెలు పని సంతోషింప రాదు. ఏల యనిన — మనపాలం గల యోధవారంబులోఁ బేరు గలవారు పెక్కండ్రు హతము చేసి స్వర్గస్థు లయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబుల నిండ గాయంబులు గలవా రయి పోరికిం బనికి రానివా రయిరి. ఇట్టి యశక్తులను వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి, మేమే శూరుల మని సాహసంబున వైరిం దలపడుదు మేని మనవారు శరీరంబు కాన పడక మోపినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాభవంబు నిశ్చయము. ఈ మహాబలుం డిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలుట, హిరణ్యగర్భుని

ముంగిస చూచి యొక్కయెగు రెగిరి మెడపట్టుకొని కొఱికి ముక్కలు చేసి క్రిందఁ బడ వైచెను. అంత నాబ్రాహ్మణుఁడును రాచనగరం గానువీసములు గ్రహించి, కొడుకుమీఁది ప్రేమ తన్నుఁ ద్వరపెట్ట నేలమీఁద మడమలు మోపక డోలాయమాన మానసుం డయి మహావేగముతో వచ్చుచుండెను. బభ్రువుసం దన స్వామియడుగులచప్పుడు విని, పాము నెత్తు రంటికొన్న నోటితో మార్గము పొడుగున రక్తబిందువులు జాఱ వీధిగుమ్మముదగ్గఱ కెదురేగి, సంతోషముతో నాబాపనికాళ్ళవ్రేళ్ళం బడి పెనఁగఁ జొచ్చెను. రక్తవిలిప్తముఖం బగునకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టుకొన, భీతిపరీతచేతస్కుం డయి యాపాఱుఁడు తనకొమారుని నె యానకులంబు చంపి వచ్చెనని యెంచుకొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక నాముద్దుఁ బట్టి నెత్తురుఁగందు నట్లు గఱిచితి వని దురహంకారంబున కేరువ నున్న దుడ్డుకఱ్ఱను హస్తమున నంకించి నకులమును మోఁదెను. ఆమోఁదు శిరంబునం దగుల గ్రుడ్లు వెడలఁ బెట్టి, నేలం బడి విలవిలఁ దన్నుకొనుచు నొక్కపెద్దయఱ పఱచి నకులము ప్రాణము విడిచెను. అట్లాముంగియునుఱుఁ గొని యాభూసురుఁడు నందనుని కయి ప్రలాపించుచు లోనికిం జని తలిమంబునఁ జెక్కుచెమర్పకుండ నిదురించుచున్న బాలకునిఁ గని, ప్రమోదమానమానసుం డయి, పదంపడి తొలాసమీపంబున ఖండఖండము అయి పడి యున్న నల్లత్రాఁచును జూచి చోద్యపడి, కలరూపు తెలిసికొని శోకోద్రేకమ్మున నురమ్మును శిరమ్మును హస్తతలమ్మును మోఁదుకొనుచు నెందు నెవ్వరికిఁ గలుగని కలుషము తన కొడకెంగా యని పెద్దతడవు రోదనము చేయఁ దొడఁగెను. కాఁబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపక త్వరపడి చేయరాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పిన విని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రకారం బిట్లనియె. 'మంత్రివరా! నీవిప్పుడు చెప్పిన దంతయు నాదరణీయముగనే కానవచ్చుచున్నది. కాని శత్రు వొక్కఁడు మనపట్టణముమీఁద దండు వెడలి వచ్చి దాని నాక్రమింప నుపక్రమించు చుండఁగా దీర్ఘాలోచన చేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయు నని జాగు చేయు చుండుట పాడిగాఁ గనుపట్టదు. మన యాలోచన కుదురు నప్పటికిఁ బురము దొడ్డ పోవచ్చును. కాఁబట్టి ముందుగా నేరీతి నయిన నాతనిం బాఱఁదోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇప్పుడు వచ్చినయాపదను దొలఁగించుకొన్నతరువాత హిరణ్యగర్భుని సంగతి చూచుకొందము. నాకుం జూడ వీరవారంబుం గూరుచుకొని పోయి వైరిం దారసించి పౌరుషంబు నెఱపుటకన్న వైరవారణంబునకుం దగినయుపాయం బన్యం బున్నట్టు కనుపట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినం గలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మత మయిన పక్షము నవలంబింతము. అనిన దాక్షాయ్యనాయకుం డిట్లనియె.

"మనము హిరణ్యగర్భునితోడం బోరి గెలుపు గొన్నవారమయ్యును, మన గెలు పోక గెలు పని సంతోషింప రాదు. ఏల యనిన—మనపాలం గల యోధవారంబులోఁ బేరు గలవారు పెక్కండ్రాలము చేసి స్వర్గస్థు లయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబుల నిండ గాయంబులు గలవా రయి పోరికిం బనికి రానివా రయిరి. ఇట్టి యశక్తులను వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి, మేమే శూరుల మని సాహసంబున వైరిం దలపడుదు మేని మనవారు శరీరంబు కాస పడక యోపినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాభవంబు నిశ్చయము. ఈ మహాబలుం డిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలుట, హిరణ్యగర్భుని

మంత్రి యైన సర్వజ్ఞుని ప్రేరణంబు చేతం గాని స్వబుద్ధిచేతం గాదు. తనతోంటి విరోధంబు సాధించుట కొఱకుండు ననునుద్దేశంబును దానికిం గొంత తోడుపడి యున్న యట్లున్నది. అయినను దనమాత్ర మనోరథం బీడేఱు నేని తనకుండు సంతోషమ్మున కుయు దుర్గమునకు మనకుం గలవాం డగుట సందియము లేదు. మనకు మంత్రియు మహాబలునిచేత సమాధాన పఱుచు కొనుయత్నంబు చేయుట యొక్క మంచిది చేయు నట్టి కార్యము. కాబట్టి మానవుల యాహాంసవ్వాని యాలికి మనయాత యఱుగవలయును; అట్లగుగుదూతే కార్యసంఘటనం బొనర్చుకొని మరల మనలం జేకొనుట లోపలనె మహాబలునిదళముల వలన నొకటి పుట్టకుండ నీతిజ్ఞుండగు సారసరాజు సర్వజ్ఞు రాయబారిం బంపుదము. ఇట్లు చేసిన సకలము ననుకూలంబుగా నగునని." అనిన రాజును నానని యాకొనియెను. అప్పుడే రాజసమూహంబున మంత్రి యరుణముఖుని రప్పించి మహాబలునితోడం బలుకవలయు పలుకుల నెల్లం దేటపడం గఱపి, కార్యంబు పొత్తు సేయుముకొని తమ్మని పంచిన, నాతండును వినయావేశంబునం జని నగరంబు వెలుపడ నొక్క ప్రదేశంబున నున్నస్కంధావారంబుం బ్రవేశించి, సేనారక్షకులకుం దనవచ్చిన కార్యంబు చెప్పి మెల్ల సైనికులును మూఁకలు గట్టి కొన్నం జూచుచుండం దన్మధ్యంబున నొక్కచోం జందనతరు సమీపంబున లతాగృహంబున వసియించి యున్న మహాబలునిం ద్వారపాలకుల వెంబడిం బోయి సందర్శించి నమస్కరించి, యాతనియాజ్ఞానుసారముగా సమీపంబున గూరుచుండి చేతులు జోడించి యిట్లనియె.

"దేవా! జంబూద్వీపాధినాథు లగుచిత్రవర్ణ మహారాజుల వారు కోమటిగ దేవరవారితోడ నాడు మన్నమాటలు విన్నవించెద; అవధానముతోం జిత్తగింపుఁడు. ఇరుగుపొరుగు దేశముల కెలికల మధ్య

మనము మనలో నిట్లు దుర్నీతత్వంబు పాటించి మానవధర్మమును మఱచి లోకులు [illegible] చుండుట యుచితము గాదు. మన స్వార్థత్వంబు పెన్నిధి సోదరభావంబు గూర్చి యుండు మేని, [illegible] నవ్వినవారి [illegible] మనలఁ జేరి చూడఁ గలరే? పూర్వమే [illegible] మన మనసులలోఁ గ్రోధాగ్ని [illegible] ప్రజ్వరిల్లి యుద్ధరూప మానం బయి [illegible] గొందఱ దహించి యిప్పటి కాఱినది; అట్టి [illegible] మనము మనస్సులలోఁ గోపంబు [illegible] యుభయులకును క్షేమకరము గాదు. [illegible] అవలంబించి [illegible] మాయభిమతము. [illegible] హిరణ్యగర్భుఁడు మన కిరువురకుఁ [illegible] నుండెఁ దగినవాఁడు. అతనిరాజ్యం బాతని కిచ్చితి మని తెల్పి, [illegible] సంధ్యాంబు [illegible] నాతనినడుగ నేఁడె దూతను బంపుచున్నారము."

అని చెప్పి యూరకున్నఁ మహాబలుండును గొంతవడి చింతించి, తనబలంబులు మార్గాయాసంబునం బడలి యుంటఁజేసియుఁ దనవచ్చిన కార్యం బనుకూలముగా ముగియుచిన్నాములు తానఁబడు చుంటం జేసియు సంధిచేసికొనుటయే యిప్పటికుచిత మని నిశ్చయించి, పూర్వ వైరంబు మాని సంధి కియ్యకొనియెను. అప్పుడు మహాబలచిత్రవర్ణులకుఁ గపాలసంధి యయ్యెను.

తరువాతఁ జిత్రవర్ణుండు తనమంత్రితో నాలోచించి, యుచిత గతిని హిరణ్యగర్భునిపేర నొకలేఖ వ్రాసి, తల్లేఖం గొని పోయి హంసస్వామితో యుక్తక్రమంబున సంభాషించి కార్యంబు బొందు

పఱచుకొని యా వరుణముఖుండె తగినవాఁడని యెంచి, అతనిని పయి నంబుచేసి క్రమ్మఱఁ గర్పూరద్వీపంబునకుఁ బంపి యాతనిపునరాగ మనంబున కెదురు చూచుచు దినము లెన్నుచుండెను. అతండును, గతిపయప్రయాణంబులఁ గప్పూరపుదీవిం జేరి, రాజధానిం బ్రవేశించి, ముందుగా మంత్రిసందర్శనంబు చేసి నిజాగమనకారణంబు తెలిపి, యాతండు తన్ను వెంటఁ బెట్టుకొని పోవ హిరణ్యగర్భుని సభాస్థ వాసంబుఁ జొచ్చి, యచ్చట నాప్తవర్గంబుతో నిష్టకథాప్రసంగంబులఁ గాలక్షేపంబు చేయుచున్న హంసాధ్యక్షుని వీక్షించి, నమస్కార పూర్వకంబుగాఁ దన్నెఱిఁగించుకొని, మితహితోక్తుల నిట్లనియె. "జంబూద్వీపాధినాథుండు చిత్రవర్ణుండు దేవర సుగుణసంపదను బలువురు ప్రశంసింపఁ బూర్ణమనంబుతో నాకర్ణించి, దేవరతోడి మైత్రి నపేక్షించి నన్నిటకుం బుత్తెంచెను. నేఁడు మొదలుకొని యథాపూర్వముగా దేవరవారు కర్పూరద్వీపరాజ్యాధికారంబు మరల వహియించి, లోకోత్తరముగాఁ బ్రజాపాలనంబు గావించుచు మయూరస్వామి తోడి సౌహార్దసౌఖ్యం బనుభవింప నర్హులు," అని లేఖం జేతి కిచ్చెను. దానిం బుచ్చుకొని హిరణ్యగర్భుండు మంత్రితో నాలోచించి తగిన ప్రత్యుత్తరంబు వ్రాసి ధవళాంగునిచేత నిచ్చి, 'నీవీవరుణ ముఖునితోడ జంబూద్వీపంబున కరిగి చిత్రవర్ణుని సందర్శించి యర్హ సంభాషణంబుల నాతని నలరించి యీరాజా బిచ్చి రమ్మ'ని యానతి యొసంగి, యరుణముఖుని నర్హసత్కారంబుల గారవించి చెప్పవలయు పలుకు లెల్లం జెప్పి, వీడుకొలిపెను.

అంత ధవళాంగుండును వరుణముఖుండును బయలు వెడలి, సరససంభాషణంబుల మార్గాయాసంబు వీసంబును గాన రాకుండ నడచి, కతిపయదినంబులకు జంబూద్వీపంబు చేరి చిత్రవర్ణుండు నిండు

కొలఁది యుండి యుండ నాతనిపాదసందర్శనంబు [illegible] [illegible] సమస్తంబును నివేదించి, కృతకృత్యు లయిరి. [illegible] కార్యంబు సాధించుకొని చిత్రవర్ణుని మన్ననఁ బడసి, పరమానందభరితుండయి సైన్యసమేతంబుగా నిజదేశంబునకుం జనియెను. నాఁడు మొదలుకొని మహాబలచిత్రవర్ణహిరణ్యగర్భు లన్యోన్యమైత్రిం బొడలుచుఁ, బరస్పరక్షేమలాభంబులఁ బత్రికాముఖంబులఁ దెలిసికొనుచుఁ జిరకాలంబు సుఖముగా రాజ్యపాలనంబు గావించిరి.

అని విష్ణుశర్మ సంధితంత్రమును సవిస్తరముగా వచియించి, మీరును సర్వసర్వంసహాపతులతోను సంధి గావించుకొని, యైకమత్యంబు పెంపున సకలసౌఖ్యంబుల ననుభవింపుఁడనిన, రాజపుత్రు లెంతయు సంతసించి 'దేవరమూలమున నజ్ఞానాంధకారంబునుండి వెలువడి జ్ఞానభాను సందర్శింపఁ గంటి మని విష్ణుశర్మను నుతియించిరి. అంత సనయు లయిన నృపతనయులఁ దనవెంటఁ దోడ్కొని పోయి, సుదర్శనున కర్పించి, విష్ణుశర్మ యాతనిచే సకలసన్మానంబులం బొంది, యొకయగ్రహారము బహుమానంబు వడసెను.

సంధితంత్రము, సంపూర్ణము.
